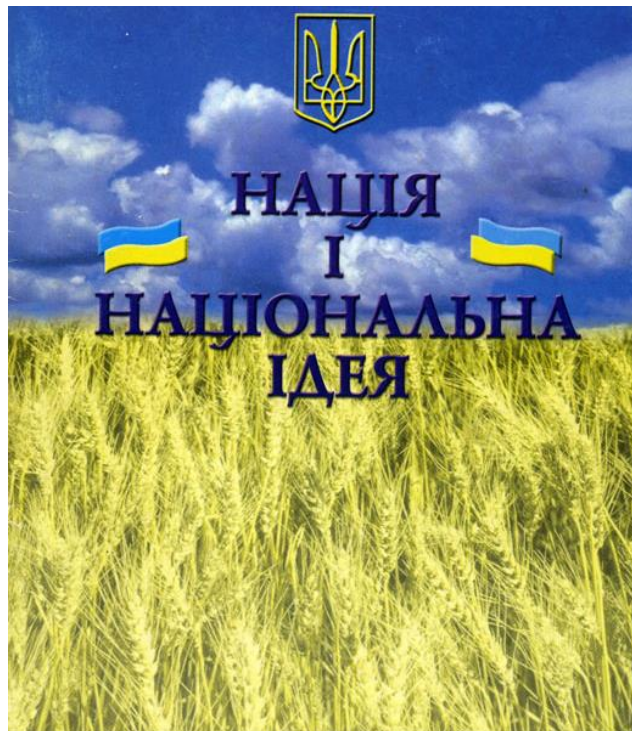

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства

Галина Терешкевич (с.Діогена)

Основи християнської етики та моралі

**Методичні поради для проведення практичних занять з
вибіркової дисципліни
для студентів 1 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація»**

ЛЬВІВ, 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства**

Галина Терешкевич (с.Діогена)

**Основи християнської етики та моралі
Методичні поради для проведення практичних занять з
вибіркової дисципліни
для студентів 1 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація»**

Обговорено та ухвалено на засіданні
методичної комісії кафедри українознавства
(протокол № 10 від 31 травня 2022 року)

Затверджено профільною методичною
комісією гуманітарних дисциплін (протокол
№ 4 від 31 травня 2022 року)

ЛЬВІВ, 2023

УДК 811.161.2 (072)

Б 11

Терешкевич Г.(с.Діогена).

Основи християнської етики та моралі: методичні поради для проведення практичних занять з вибіркової дисципліни для студентів 1 курсу галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» / Г.Терешкевич (с.Діогена). Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2023. 88 с.

*Навчально-методичне видання містить тематику практичних занять з курсу вибіркової компоненти «Основи християнської етики та моралі» проблемні питання, методичні поради, список рекомендованої літератури.
Адресовано студентам 1 курсу фармацевтичного факультету ЗВО.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

О. М. Христенко: к. пед. н., доцент кафедри філософії та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, к. пед. н., доцент

Н. В. Коляденко: д. мед. н., завідувач кафедри загальномедичних дисциплін і психосоматики ПрАТ «МАУП», член Товариства православних лікарів України

Обговорено та ухвалено на засіданні методичної комісії кафедри українознавства (протокол №10 від 31 травня 2022 року)
Затверджено профільною методичною комісією факультету іноземних студентів (протокол №4 від 31 травня 2022 року)

© Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2023
© Галина Терешкевич (с. Діогена), 2023

Передмова.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Основи християнської етики та моралі» складена відповідно до Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт) фахівців другого (магістерського рівня вищої освіти), галузі знань – 22 «Охорона здоров'я», спеціальності – 226 «Фармація, промислова фармація» освітньої програми курсу за вибором «Основи християнської етики і моралі».

Вивчення курсу “Основи християнської етики та моралі” для підготовки фахівців другого (магістерського рівня вищої освіти), галузі знань – 22 «Охорона здоров'я», спеціальності – 226 «Фармація, промислова фармація» у вищих медичних навчальних закладах освіти України зумовлене такими причинами:

— загальною кризою моральних цінностей, наслідком якої є нівелювання пошани людського життя, намаганням у певному розумінні підпорядкувати природний закон цивільному праву: все те, що дозволене правом, етично дозволене, але така пропаганда зазвичай хибна;

— складним процесом переборювання дехристиянізації особистого і суспільного життя;

— поширенням концепції абсолютної свободи індивіда, владної людини зі своїми інтересами, переконаннями, суб'єктивними оцінками і домаганнями, що може призвести до поневолення людиною інших людей;

— проникненням у суспільну ментальність “культури смерті”, яка виражає тенденцію драматичної агресивності, спрямована на людське життя, сприяє широкому проникненню в суспільство індивідуалістичних, матеріалістичних, утилітарних ідей;

— глибокою духовною кризою, якої зазнала Україна внаслідок панування недавнього тоталітаризму та масового атеїзму, бездуховного виховання членів суспільства на державному, політичному, побутовому рівнях (корупція, ошуканство, зневага до людини, злочинність, самогубство, пияцтво,

наркоманія, розлучення, аборти, контрацепція

тощо); — потребою відповідності між

поняттями: “знати, говорити і жити”;

потребою реалізації конституційної відповідальності за виховання дітей, підлітків, молоді на засадах християнської етики і моралі;

— потребою не тільки фахової підготовки студентів, а й виховання їх у душі любові до ближнього, милосердя, готовності до самопожертви в ім'я хворих, співчуття їм у горі, високої гуманності, моральності.

Курс «Основи християнської етики і моралі» належить до відносно нових комплексів аксіологічних орієнтацій громадянського суспільства в Україні, особливо за умов девальвації духовних і моральних цінностей.

В силу традиційно-релігійно-духовної орієнтації ментальності українського суспільства вивчення названого курсу сприятиме формуванню особи студента на засадах альтруїзму, людяності та обов'язку у відношенні до хворого, милосердя, чесності, працьовитості; духовно багаті особистості. Цьому сприяє і та обставина, що програма складена без конфесійної тенденційності, носить екуменічний характер, адаптована до багатоконфесійності.

В програму включені теми методологічного спрямування, зокрема, порівняльний аналіз категорій і понять як загальнолюдської, так і християнської етики. Розглядаються дискусійні проблеми співвідношення світської і релігійної моралі.

Елективний курс “Основи християнської етики та моралі”:

а) базується на вивченні студентами основних положень християнської етики і моралі, особливо в медицині.

б) закладає висвітлення багаточисленних проблем загальнолюдської і християнської етики на базі поєднання духовного і філософсько-наукового рефлексування, поглибленого розуміння змісту категорій світської і релігійної моралі.

в) надає можливість студентам оволодіти системою сучасних вимог до знань, умінь, навичок та набуття компетентностей, необхідних майбутнім лікарям у їхній професійній діяльності.

г) сприяє належному вирішенню питань щодо розуміння хворого та його проблем, уміння керуватися у своїй повсякденній діяльності засадами, нормами та правилами християнської загальнолюдської медичної етики як органічних складових професіограми медичного працівника.

Під час вивчення курсу “Основи християнської етики і моралі” студент-медик повинен засвоїти механізми та прийоми християнської етики і моралі, загальні поняття, витоки, принципи засад здорового способу життя, а також аспекти професійної поведінки діяльності лікарів із врахуванням особистості хворих і їх оточення у різних сферах медичної практики (терапія, хірургія, акушерство та гінекологія, педіатрія, психіатрія, соціальна медицина тощо).

Підготовка студентів проводиться з використанням на практичних заняттях відео - та художнього матеріалу з проблем християнської етики і моралі, навчально-методичних стендів тощо. Проводяться навчально-ігрові заняття за допомогою постановок сцен з життя, де ненав'язливо і повчально подається потрібний матеріал, що формує морально-етичну свідомість майбутніх медичних працівників.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.

Тема. 1 «Етика» і «Християнська етика та мораль».

План.

1. Етика і мораль: спільні точки і відмінності. Поняття загальнолюдської і християнської моралі.

2. Визначення морального богослов'я. Фундаментальна і спеціальна мораль. Етика і релігія. Етика і природа людини. Філософське та богословське поняття людини.

3. Особа: зміст і її моральна значимість. Мета і зміст життя. Філософська етика і етика Одкровення.

4. Визначення християнської етики. Незрівнянність Христа. Зв'язок християнства з медициною.

5. Етика і культура. Перехід від античної структури культури до модерної. Моральні основи католицизму, православ'я, протестантизму. Моральні доктрини іудаїзму, ісламу та буддизму.

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.

2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.

3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.

4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.

5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.

6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.

7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.

8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.

9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. – Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. – Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна.

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради.

Етика – загальна наука про мораль. В її змісті осмислення, узагальнення, систематизація: історії і розвитку етичних теорій і концепцій; природи, специфіки, функцій моралі, закономірностей її розвитку і функціонування; взаємозв'язку з іншими формами життя людини. Пізніше поняття “етики” та “моралі” почали розрізняти. Етика - філософська наука (практична філософія) - відповідає на питання “як потрібно правильно жити?” (І.Кант “що потрібно робити?”). Її основний предмет вивчення - мораль. Мораль - реальні явища (звичаї суспільства, норми поведінки, система цінностей). Мораль стає предметом вивчення.

Мораль це: форма духовного життя людини; соціальний регулятор (від держави - це закон); критерій оцінювання діяльності; форма суспільної свідомості (імператив - обов'язкова норма); спосіб комунікації у суспільстві. Мораль складається з низки складників: біологічний (ти мені - я тобі); психологічний (мотивація на мораль: робити добро це приємно); соціологічний (що треба суспільству? що воно чекає?); особистісний (мій характер або “Я ідеальний”); філософський (в чому сенс мого життя, моєї діяльності?). Моральна свідомість особистості складається з: уявлення, поняття, знання (що таке добре, що таке погано - Моральний Закон); моральні переконання (світогляд); моральний мотив і моральне відношення (поведінка); моральні почуття (емоції).

Дефініція поняття «духовність» говорить про метафізичний вектор його розвитку; існує теорія, за якою духовністю вважають обізнаність в мистецтві, любов до культури, відповідність певному високому ідеалу («інтеліджент» - розумова сфера); духовність в контексті Богоподібності (П. Юркевич), духовність як активна дія духа, що інспірована Божественним (С. Ярмусь), духовність не обмежується словами і висловлюваннями та навчає схилятися перед Богом (І. Ільїн); духовність як зосередженість на моральній культурі людства і перебуває в людині через прийняття Христа (І. Бех); духовність - це вимір, в якому вирішуються відносини людини і Бога (Б. Братусь); складові 8 духовності: релігійність (відношення людини до певного релігійного світосприйняття: конфесійність (належність особистості до певної релігійної інституції: православ'я, католицизм, протестантизм), літургійність (духовна практика відносин із Божественним), догматичність (система віровчень, трактування релігійних текстів та ін.) та етичність (комплекс моральних особистісних та суспільних цінностей, які ґрунтуються на священних текстах).

Гуманність – любов до ближнього; соціальна справедливість - Якова 2:2 “Бо коли до вашого зібрання увійде чоловік із золотим перснем, у шаті блискучій, увійде й бідар у вбогім вбранні”; соціальна захищеність вразливих верств населення - Якова 1:27 “Чиста й непорочна побожність перед Богом і Отцем оця: зглянутися над сиротами та вдовицями в утисках їхніх, себе берегти чистим від світу”; милосердя без кордонів - Добрий самаритянин;

родиноцентричність - вірність у шлюбі (до Євреїв 13:4 Нехай буде в усіх чесний шлюб та ложе непорочне, а блудників та перелюбів судитиме Бог.); послух батькам (до Єфесян 6:1 Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливе!); повага до дітей (до Колосян 3:21 Батьки, не дратуйте дітей своїх, щоб на душі не впали вони!); святість дошлюбних стосунків - Перше до Коринтян 7:9 “Коли ж не втримаються, нехай одружуються, бо краще женитися, ніж розпалятися”; чесність і добропорядність у відносинах на роботі - до Эфесян 6:5 “Раби, слухайтеся тілесних панів зо страхом і тремтінням у простоті серця вашого, як Христа!”; до Колосян 4:1”Пани, виявляйте до рабів справедливість та рівність, і знайте, що й для вас є на небі Господь!”; працелюбність - Друге до Солунян 3:10 “Бо коли ми в вас перебували, то це вам наказували, що як хто працювати не хоче, нехай той не їсть!”; повага до закону і законності - До Римлян 13:4 “бо володар - Божий слуга, тобі на добро. А як чиниш ти зле, то бійся, бо дарма він носить меча, він бо Божий слуга, месник у гніві злочинцеві!”; Перше до Тимофія 2:2 “за царів та за всіх, хто при владі, щоб могли ми провадити тихе й мирне життя в усякій побожності та чистості”; прощення - Євангеліє від Луки 6:37 “Також не судіть, щоб не суджено й вас; і не осуджуйте, щоб і вас не осуджено; прощайте, то простять і вам”.

Інформаційні джерела християнської аксіології. Інформаційні джерела християнської етики Святе Письмо (Біблія) - виникло протягом I тис. до н. е. та I ст. н. е. шляхом відбору, редагування та канонізації текстів, які юдаїстська, а пізніше християнська традиції визнали богонатхненними (писались внаслідок Божественного впливу); структура Святого Письма. Біблія поділяється на дві частини - Старий Заповіт і Новий Заповіт. Старий Заповіт - історія відносин Бога із юдеями; Новий Заповіт - Євангелія Ісуса Христа та початок Церкви; визнання книг Старого Заповіту: у православних - 77 книг (50 - Старий Заповіт; 27 - Новий Заповіт); у католиків - 72 книги (45 - Старий Заповіт; 27 - 9 Новий Заповіт); у протестантів - 66 книг (39 - Старий Заповіт; 27 - Новий Заповіт). Зміст: старий Заповіт: П'ятикнижжя Мойсеєве (книги Буття, Вихід, Левіт, Числа та Повторення Закону (Второзаконня); книги історичні; книги пророчі; книги мудрості, або поетичні. Новий Заповіт включає 27 книг: чотири Євангелія (від Матвія, Марка, Луки та Івана); одна історична книга - Діяння Святих Апостолів; 21 книга - Послання Святих Апостолів; одна книга - Апокаліпсис (Одкровення). Історичні книги (наприклад Дідахе, історія церкви Євсевія); Святий переказ, або Святе передання - історичні коментарі, тлумачення певних вчень церкви, приписи; Патерики; Три останні не визнаються протестантськими церквами за Божественне одкровення та вважаються продуктом людської творчості.

Моральні приклади біблійної історії. Ціннісний зміст євангельських заповідей. Старий Заповіт: Авраам (віра, довіра), Йов (витривалість), Йосип (прощення), Мойсей (посвячення), Ісус Навин (дисциплінованість), Рут (милосердя, працелюбність), Давид (мужність), Йонатан (дружність), Соломон (освіченість), Ілля (принциповість), Естер (вірність своєму народу), Неємія (цілеспрямованість) та ін. Новий Заповіт: Ісус Христос (любов),

Марія (чистота), Петро (завзятість у справі), Павло (вірність, освіченість), Филимон (щедрість), Тавіфа (милосердя), Тимофій (чесність) та інші.

Людина створена Богом та має подібність до Нього: “Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над худобою, і над усею землею. І над усім плазуючим, що плазує по землі” (Бут. 1: 26-27). «Після того, як Бог створив світ ангельський і світ речовинний, Він вирішив створити людину.

Тіло – матеріальна природа, дух - духовність, душа - психологічна та вольова складова. Розум - це володарюючий початок людини. Розум це інструмент пізнання навколишнього світу, це спосіб управління своєю істотою. Розум генерує мету та прокладає шлях до її досягнення. «Розум людський не те саме з тілесними почуттями, а тому, як щось інше (вище), буває суддею самих почуттів; і якщо почуття чимось зайняті, то розум обговорює і пригадує це і вказує почуттям краще. Справа очей - бачити тільки, вух - чути, вуст - їсти, ніздрів - приймати в себе запах, рук - торкатися; але розсудити, що має бачити і чути, до чого має стосуватися, що їсти й нюхати, — не річ уже почуттів; судять же про це душа та розум її» (святий Апанас Великий). Серце - джерело відчуттів душі і тіла. Бо чим серце наповнене, те говорять уста. (Мф.12:34). Дух - це “орган Богоспілкування, Богопізнання, Богошукання і Божою силою, що живе. Істотні риси його — свідомість і свобода, рушійні його начала, суть віра в Бога, відчуття всесторонньої залежності від Нього і упевненість в Ньому. Прояви життя його і суть - це страх Божий, дії совісті і жадання спілкування з Богом. Це і є те дихання життя богоподібного, яке вдихнув Бог при створенні першствореного Адама” (св. Феофан). Воля це здатність людини розумно вибрати корисну і потрібну справу; це діяльна здатність людини не сліпо наслідувати і обирати безгрішне, але робити це своїм власним самоцінним вчинком.

Свобода це один із найвеличніших дарів Божих людині. Це спроможність самій особистості обирати свій шлях, обирати між добрим та поганим: “Бо Бог приведе кожную справу на суд, і все потаємне, - чи добре воно, чи лихе!” (Екл. 12: 14). «У ній (у людині), як в гирло, стікається все створене Богом і в ній з різних природ, як з різних звуків, складається в єдину гармонію» (Прп. Максим Сповідник). Гріх (гр. “омартія”) - буквально означає не попасти у ціль. В християнстві таким словом позначаються всі дії людини, які порушують норму життя або поведінки. гріх руйнує особистість (неадекватна самооцінка, комплекси, фобії, невігластво); гріх руйнує тіло (залежності, неправильне харчування, самолікування); гріх руйнує інститут сім'ї (гендерна політика, громадянський шлюб, сирітство); гріх руйнує громадянськість (бунтарство, конформізм, абсентеїзм, аномія); гріх руйнує суспільство (ненависть, злочини проти особистості, черствість до потреб інших, аборти); гріх руйнує економіку; гріх руйнує навколишнє середовище.

За гріх кожна людина має нести відповідальність: юридичну та моральну; юридична відповідальність обіймає сферу відносин людини із Богом (замісна жертва, спокутування, народження згори, богоподібність,

вічне життя або вічне покарання); моральна відповідальність стосується земного життя людини та знаходиться в площині її взаємовідносин із оточенням та самою собою (війни, ворожнеча, злочини, непростення, самогубство); Ісус Христос взяв нашу юридичну відповідальність (став нашою замісною жертвою за гріх, відновивши взаємини з Богом) та моральну відповідальність (приніс закон Любові і відновлення взаємин із собою й оточенням).

Тоді як пізнання Христа та Його моральної науки вимагає віри, то поняття особи відноситься до розумового пізнання. Поняття особи є розвинутим та поглибленим в релігійній юдейсько-християнській традиції, а в останні часи виникла потреба розробити обґрунтування поняття особи, враховуючи секуляризацію, яка поширюється на культуру та науку. Філософська етика та моральне богослов'я постійно перехрещуються аж до пункту, в якому межі та компетенції одної та іншої зникають через їх змішання. Богословська чеснота віри – це дар Бога і діяльність людини.

Пригадаймо коротко відмінність між етикою та мораллю.

ЕТИКА	МОРАЛЬ
”Точка відштовху” природа людини	об’явлення Христа
Пояснення розумом	вірою
Об’єкт свобідна впорядкована діяльність людини зادля природнього добра людини	зadля надприроднього добра людини
Типове питання: що робити, щоб бути людиною в повноті?	що робити, щоб бути християнином?
Ключові категорії: Добре-погано; дозволено- недозволено; вірно-помилково	Святий-грішний; вірний-невірний; той, хто слідує за Христом
Мотивації: обов’язок	любов

Слова “етика“ і “мораль“ як спосіб розпізнання двох різних рівнів щодо проблеми моральності та свобідної поведінки особи. Наприклад, в притчі про багатого юнака, яка широко коментується в першій частині енцикліки щодо моральних основ “Veritatis splendor“, є два слідуючі запитання: 1) ”Що доброго маю чинити, щоб мати життя вічне?” (Мт. 19.16); 2) ”Чого мені ще бракує?” (Мт. 19.20)

Розмова про мораль стається відповідальною, зобов'язуючою тільки тоді, коли особа застановляється над тим, що є тим добром, яке може задовільнити її в повноті: добро, яке не залишає по собі нічого незавершеного; добро, якому не може чогось ще бракувати. Мораль простягається в напрямку того добра, задля якого варто посвятити своє життя без будь-яких застережень чи будь-якого жалю. Мова йде про добро найбільш гідне людини.

Перший рівень моральності відповідає рівню, який називаємо нормою. Другий рівень моральності відповідає покликанню людини до досконалості, але розуміє не просто "коронування" людини, але завдання зустрічі кожної людини з Христом. Норми та покликання складають два різні вираження єдиної Божої волі спасіння. Між ними ніколи не повинно бути справжніх протиріччя, може бути тільки відмінність у світлі більшому чим природне для тих, які були викуплені із темряви у світло Слова.

Римський філософ і богослов Северин Боецій визначив людську особу як індивідуальну субстанцію (сутність, що існує само в собі, тоді як акцидентами називаємо те, що існує завдяки буттю субстанції), яка, за своєю природою, є раціональною (розумною). Під «раціональністю» слід розуміти не логічно-математичні операції, а цілісне вираження людської природи. Людська природа полягає в єдності матерії і духа, скінченого і нескінченого, тваринності і прагнення до чогось вищого, ідеального, божественного.

Від моменту запліднення (злиття чоловічої та жіночої гамет) людина є особою, оскільки володіє всіма характеристиками, притаманними людській природі (творчість, духовність, раціональність), навіть якщо, в цей момент ці характеристики не проявляються або проявляються не повністю.

Термін «гідність» означає внутрішню цінність людського існування, яку кожна людина свідомо представляє у власних моральних принципах, у необхідності вільно підтримувати їх для себе та для інших, захищати від того, хто цього не поважає.

Міжнародно-правові документи не містять визначення людської гідності, оскільки це морально-етична категорія, проте подають загальні критерії її дефініції. Поняття людської гідності зводиться до таких головних характеристик: природженої (вона цілісна і єдиносущна зі своїм носієм, тобто з людиною. Гідністю є сама людина — як найвища цінність, як взірць для інших цінностей та їхній кінцевий критерій); невід'ємної (гідність не можна продати чи обміняти, від неї неможливо відступитися); абсолютної (ґрунтується на базовій передумові як цінність, не може бути оцінена чи обміняна). Як зазначив Еммануїл Кант, гідність людини є безцінною. Її безумовний характер у міжнародному публічному праві виражає загальноновизнана формула — *jus cogens* (лат. "незаперечне право"), що забороняє всі форми нелюдських або таких, котрі принижують гідність, положень діючого законодавства та тлумачень.

У понятті людської істоти йдеться про приналежність до людського роду як цивілізації, відтворення гуманістичних ідеалів і засад незалежно від особистих якостей конкретної людини, акцентування загальних особливостей

усіх людей і вирізненні людського роду загалом із-поміж інших родів і видів істот.

Використання універсального визначення «гідність людської істоти» (в якому йдеться про приналежність до людського роду) замість визначення «гідність людської особи» дозволяє правозахисникам і державам краще усвідомлювати і захищати гідність людини на всіх етапах її існування, зокрема у фазі внутрішньоутробного розвитку. Конвенція про захист прав людини і її гідності з приводу застосування біології та медицини, що затверджена Радою Європи в листопаді 1996 року, захищає життя як абсолютну цінність, проте в компетенції національного права кожної держави гарантує свободу регулювання правового захисту людських осіб (на жаль, визначати різні правові режими буття людської істоти).

Розглядаючи людину як особу, як неповторну, індивідуальну, унікальну у Всесвіті, можемо побачити її перевагу і володарювання над усім, що її оточує. Згідно з християнським світоглядом гідність людського життя виходить за межі земного буття. Життя людської істоти є станом, що підпорядкований певним цілям і цінностям. Це не життя заради самого життя. Людина існує не тільки як біологічна сутність, вона втілює в собі насамперед духовний світ, відображений у знаннях і відчуттях [10, с. 16].

Людина як особа відкрита до трансцендентності, до світу, що її оточує, до Абсолюту. Через людську гідність вона є критерієм добра і зла, легального і нелегального, морального й аморального: добро, вчинене для однієї людини, є добром усього людства і, навпаки, зло, вчинене одній людині, повертається злом проти всього людства. Людська гідність і людська природа — найвагоміші та найхарактерніші чинники її буття, а від якого випливають її вчинки.

Входячи в суспільство, людина вносить не лише свою природно-соціальну, але і метафізично-трансцендентну цінність. Людині в силу своєї людської природи і гідності притаманне природне, а потім і позитивне право на життя, позбавити якого її ніхто і за жодних обставин не має морального права.

Держава повинна виконувати функцію політико-правової організації суспільства, котра не лише визнає права своїх громадян (право на життя, рівність, на пошану гідності людини, на свободу та власну недоторканність, на вільний розвиток особистості), але й гарантує їхнє втілення.

Які виклики у сучасному світі зустрічає людина, котра намагається жити своєю християнською вірою? Оформити свою відповідь у вигляді таблиці, схеми чи малюнка.

Порівняти засади щодо недоторканності людського життя в декалозі, клятві Гіппократа і клятві сучасного лікаря.

<i>№ п/п</i>	<i>Божі Заповіді</i>	<i>Твердження із клятви Гіппократа</i>	<i>Твердження з клятви сучасного лікаря (приклад)</i>

Ознайомитися з Основами законодавства про охорону здоров'я, проаналізувати зміст статей на їх відповідність з Декалогом. Заповнити таблицю.

<i>№ п/п</i>	<i>Заповіді Божі</i>	<i>Статті із Конституції України (приклад)</i>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.

Тема 2. Виникнення Всесвіту і походження людини. Гріх людини і Божа благодать Про закон. Мораль Старого Завіту. Декалог.

План.

1. Докази існування Бога. Сотворення видимого і невидимого світу. Ангели та люди. Людина – образ і подоба Божа.
2. Мета і зміст життя людини. Бог – Абсолютне Добро. Випробування свободи.
3. Поява і розвиток зла у Всесвіті (автором якого є сатана). Зло як свідоме відкинення Бога. Первородний гріх. Остаточна поразка зла. Особисті гріхи. Практичні поради у боротьбі із способами поневолення людини.
4. Обіцянка Господом Богом Спасителя. Прообрази Ісуса Христа. Вбивство Каїном свого брата Авеля. Гріхи, що кличуть до неба про помсту.
5. Дві головні Заповіді любові. Йосиф і його брати. Боже Провидіння. Любов та шляхи реалізації любові на прикладі старозавітного патріарха Йосифа

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. — Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.

10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. — Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. — Львів: Свічадо, 2014. — 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. — Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. — 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-тє вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. — Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. — 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. — Жовква: Місіонер, 2016. — 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки християнської етики / протоіер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и етика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. — К.: Дух і літера, 2019. — 340 с.

Допоміжна

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. — Дрогобич : Відродження, 2022. — 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. — Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. — Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. — 180 с.

Методичні поради.

Перша книга детально розповідає про створення Богом Всесвіту. Першим був створений Космос, як першооснова Всесвіту потім Земля.

Згодом було створено світло, яке Господь відділив від темряви. Світло отримало назву «День», а темрява — «Ніч». В Біблії ця подія має назву «день перший». «Дня другого» було створене небо (твердь), або в інших перекладах можна зустріти слово «простір», щоб відділити воду під «простором» і над «простором». «Третього дня» Бог відділив окремо воду з-під неба і назвав суходіл, що з'явився «землею», а ту воду «морем». Після цього Він звелів з'явитись на землі рослинам і деревам «Четвертого дня» були створені небесні світила:

Далі Бог зробив два великі світила, а також зірки. Більше світило, мало керувати днем, а менше - ніччю. Бут. 1:16

«Дня п'ятого» Бог створив дрібних істот (безхребетних, комах), та птахів (або в інших перекладах «істот, що літають»). Були створені живі істоти, що населяють води, та птахи. Дня шостого Бог створив плазунів та ссавців. Останньою серед Божих творінь була людина, яку Він створив:

...на наш образ і на нашу подобу, і нехай вона панує над рибами в морі, над летючими створіннями в небі, над домашніми тваринами, і над цілою землею, та всіма тваринами, що повзають по землі. Бут. 1:26

В другому розділі Буття написано, що Господь створив людину з пороку земного і вдихнув у неї «дихання життя», про те, що перша жінка Єва була зроблена з ребра першого чоловіка Адама. Перших людей Бог поселив у райському саду Едем, в якому крім різних фруктових дерев росло дерево життя і дерево пізнання добра і зла. Найцікавіше те, що перші люди створені Богом не були м'ясоїдами, так само, як і тварини:

Потім Бог сказав: "Я дав вам усі рослини на землі, які дають насіння, і всі дерева, які приносять плоди, з насінням. Усе це буде вам на їжу. Також я дав усю зелень на їжу кожній дикій тварині на землі, кожному летючому створінню в небі і всьому, що рухається по землі і що має життя". Бут. 1:29-30

У Новому завіті згадується, про те що Ісус Христос як син Бога теж брав участь у творенні світу. Зокрема у Євангелії від Івана (1:1,3) сказано, що «На початку було Слово, Слово було з Богом, і Слово було богом...Усе з'явилося через нього, і без нього ніщо не з'явилося». Таким чином весь світ, згідно НЗ створений Богом, який залучив до цієї праці Ісуса Христа, який символізує божественне Логос - Слово, тобто Того, хто промовляв від імені Бога.

В Біблії творіння світу починається з того, що створюється «небо і земля». Фраза «земля ж була пуста та порожня» вважається описом

хаотичного стану світу на початку творіння, виходячи зі значення цих слів на івриті («Тоху-ва-Боху» — «безформна», «невлаштоване», «хаотична»). У біблійному творінні постійно присутня водна стихія, починаючи зі слів «Дух Божий носився над водою» і далі. Людина створена «з порошу земного» в результаті подиху Бога, вона повинна «мати» землю і «обробляти» Едемський сад. Біблія оповідає про первородний гріх, про вавилонську вежу «висотою до небес».

Ісус прийшов, щоб принести себе в жертву за гріхи всього людства, даючи нам змогу уникнути духовного занепаду і возз'єднатися з Богом. Цей задум було оголошено на початку нашої історії. Бог засвідчив його в жертві Авраама, вказуючи на гору Морія, де мала відбутися жертва Христова. Іншим знаком був єврейський пасхальний агнець, котрий вказував на день року, коли Ісус мав бути принесений у жертву.

Чому ця жертва така важлива? Це питання достойне уваги. Біблія проголошує Закон, говорячи: Бо розплатою за гріхи є смерть... (Римлянам 6:23).

Складність у тому, що наші важкі зусилля, заслуги, вчинки, хоча й є правильними, але не достатніми, тому що необхідною платою («розплатою») за наші гріхи є «смерть». Наші зусилля подібні до «мосту», що намагається дотягнутися до іншої сторони, до Бога – але врешті-решт не може цього зробити. Причина в тому, що добрі заслуги не вирішують ключову проблему. Це подібно до спроб вилікувати онкологічну хворобу (що призводить до смерті) вегетаріанською їжею. Вегетаріанство само по собі непогане, може, навіть корисне – однак воно не зможе вилікувати онкологічну хворобу. Від неї застосовуються зовсім інші ліки.

Суть Благої вісті Євангелія в тому, що жертви Ісуса було достатньо для подолання нашого відокремлення від Бога. Це так, тому що через 3 дні після смерті Ісус Воскрес.

Жертва Ісуса була пророко зображена в жертві Авраама, а також в пасхальному жертвовному агнці. Ці знаки вказують на Ісуса.

Ісус був Боголюдиною, котра вела безгрішне життя. Тому Він може «доторкнутися» до сторони людини й сторони Бога і сполучити провалля, що відділяє людину від Бога. Коли Ісус Христос досяг приблизно 30-річного віку, Він прийняв хрещення Іваном Хрестителем у річці Йордан. Коли Іван підійшов до води, всіх вразили дивні його слова, звернені до Галілеянина: «Я повинен хреститися від Тебе і чи Тобі йти до мене?». Відповідь Ісуса була така: «Допусти це тепер, бо так годиться нам виповнити усю правду.» (Мт. 3:15), *Огієнко*. Проте ці слова були не зрозумілі оточенню, але для Івана мали певний зміст і переконали його охрестити. Ісус Христос прийняв хрещення та вийшов на берег, а з небес почувся голос Бога-Отця, який назвав Ісуса Своїм Сином. І на Нього зійшов Святий Дух в образі голуба. Після хрещення, синоптичні Євангелія описують спокуси Христа, коли Ісус чинить опір спокусам від диявола під час посту протягом сорока днів і ночей у пустелі юдейській. Євангелісти Марко та Лука у своїх Євангеліях ставлять

акцент, що зразу після хрещення Ісус Христос, ведений Духом, пішов у пустелю, щоб на самоті, молитві і пості підготуватися до виконання місії, з якою прийшов на Землю. З цього часу почалося Його прилюдне служіння. На цей період непрямо вказує євангеліст Лука: «У п'ятнадцятий рік панування Тиверія кесаря, коли Понтій Пилат панував над Юдеєю...» (Лк. 3:1-2), згадуючи про початок служіння Івана Хрестителя. Тобто Іван Хреститель почав свою діяльність у проміжку між 1 жовтня 27 року по 18 серпня 29 року, враховуючи те, що Тиверій два останніх роки життя Августа був співправителем імперії. На початку діяльності Івана, Ісус прийняв водне хрещення від нього і «мав років із тридцять» (Лк. 3:23) та оселився в Капернаумі на березі Генісаретського озера, що у північній частині сучасної держави Ізраїль. Відбув 40 днів у пості в пустелі, де був спокушуваний від диявола, але устояв. Зібрав 12 апостолів (Симон Петро і його брат Андрій, Яків Зеведеїв та його брат Іван, Пилип і Варфоломій, Хома й митник Матвій, Яків Алфеїв, Тадей, Симон Кананіт, та Юда Іскаріот, який і зрадив Його і котрого замінив Маттій). В Об'явленні Івана говориться, що 12 учнів Христа судитимуть 12 племен Ізраїля. Ці ж 12 апостолів розповсюдили Благу вість про Христа по землі (один з них Андрій проповідував у Скіфії (теренах України). Ісус Христос учив народ, преобразився на горі Табор, зціляв хворих, виганяв бісів, воскресив Лазаря.

Нагірна проповідь Ісуса Христа заклала основи християнського вчення з його двома найважливішими заповідями: любові Бога — і любові ближнього як самого себе. У Нагірній Проповіді Ісус закликав до прощення і любові ворогів:

Ви чули, що сказано: Люби свого ближнього, і ненавидь свого ворога. А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творіть добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує. (Мт. 5:43-44)

Перед смертю Ісус Христос заповів своєму учневі Петру, що на ньому збудує Церкву й ворота пекельні її не подолають (Мт. 16:13-20), а також ствердив: «Небо і земля минуться, а слова мої не минуться» (Мт. 24:35).

Завдяки жертвній смерті Ісуса Христа кожна людина отримала можливість спасіння: вірою в те, що Син Божий Ісус Христос, як Святий Агнець, постраждав та помер за гріхи людські. До приходу Ісуса вибраним народом Божим був Ізраїль, — а самопожертва Христа відкрила двері спасіння й святості поганам. Саме тому розп'яття Христа вважається перемогою над владою гріха та Диявола, який через гріх мав владу над грішниками. Через святе Таїнство сповіді та причастя, для очищення від гріха церква причащає вірних християн освяченими дарами — тілом та кров'ю Ісуса Христа під виглядом хліба й вина. Коли в старозавітні часи людина очищувалася від гріха принесенням жертви у храмі, то з приходом і

розп'яттям Христа людина отримує виправдання й очищення від гріха вірою у викуплення кров'ю Христа.

За Книгою Буття Йосип був улюбленим сином батька Якова та Рахилі, через що його не любили старші брати, і які хотіли навіть вбити його, але караван ізмаїльтян або аравітян, що випадково проходив поруч, вирішив його долю інакше: брати продали Йосипа за 30 срібняків, а купці з каравану перепродали його в Єгипет. Брати вмочили одяг Йосипа в кров овечки, щоб батько Яків повірив у його смерть від хижого звіра (Бут. 37). У Єгипті Йосип потрапив до в'язниці за намовою дружини свого господаря Потіфара, з якою він не захотів розділити ложе. У в'язниці Йосип витлумачив сни своїх товаришів по нещастю — винороба і кухаря фараона. Обидва хотіли отруїти фараона. Винороб згодом відмовився від цього задуму, а кухар таки спробував отруїти. Йосип витлумачив виноробу, що він через три дні повернеться до своєї посади, а кухар буде страчений через повішення. Передбачення збулося (Бут. 40).

Через кілька років Йосип витлумачив сни фараона про худих корів, що пожирають огрядних, та про колосся яке було безплідне і пожерало колоски добрі, великі після чого він став фараоновим радником і невдовзі досяг посади верховного міністра (намісника фараона) багатющої країни стародавнього світу, яку врятував від голоду своєю мудрою передбачливістю. Він витлумачив два сновидіння фараона, передбачивши, що найближчі сім років будуть родючими, а потім настане сім років недороду. Коли гнані голодом брати Йосипа прибули до Єгипту за хлібом, Йосип відкрився їм і примирився з ними. Потім він переселив увесь свій рід разом зі старим батьком Яковом, якого на прохання Йосипа привели до Єгипту його брати. У Єгипті фараон відвів їм для поселення округ Гошен.

Протягом всього життя Йосип захищав свій рід, і навіть після смерті Якова, коли брати побоювалися, чи він не помститься їм за їхню колишню жорстокість, продовжував ставитися до них з братньою любов'ю. У Йосипа було двоє синів: Манассія і Ефраїм (Єфрем), яких патріарх Яків звів у родоначальники двох самостійних племен замість їхнього батька Йосипа (Бут. 48:5), що збільшило число племен до 13. Він помер в 110 років, залишивши після себе двох синів, онуків і правнуків.

Проаналізувати на чому ґрунтується Мораль Старого Завіту.

Самостійно прочитати та проаналізувати Втор. 5, 11-22.

Прочитати та проаналізувати уривок Святого Письма: II книга Царів, глава 5.

Прочитати та пояснити чому звернення Мойсея до ізраїльського народу після одержання Божих Заповідей було слово: мовчи?

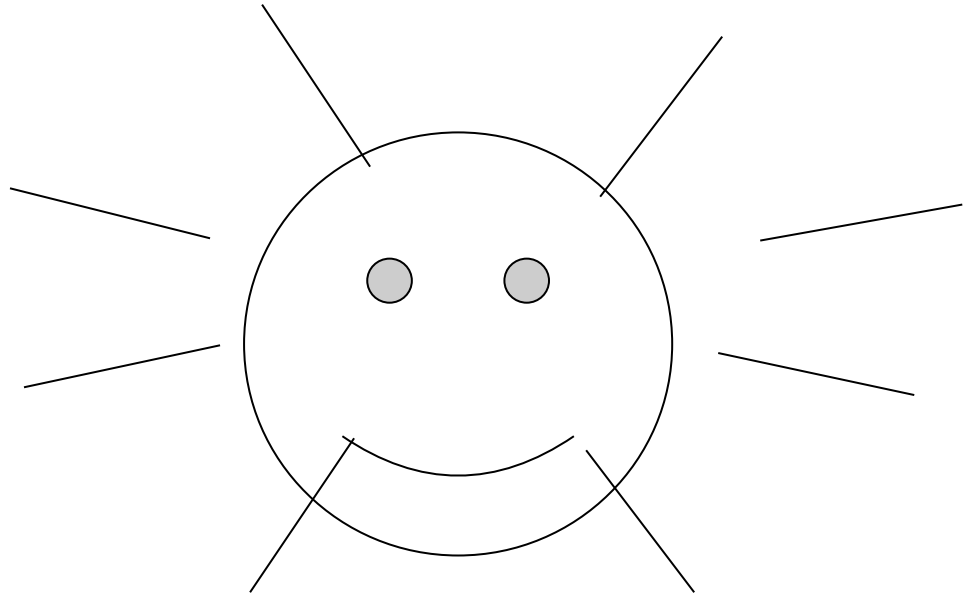
У яких книгах Старого Завіту записані Божі Заповіді?

Відповідь товаришеві, який скаже: “Доведи мені, що Бог існує?”

В чому полягає унікальність декалогу? Обговорити в малих групах та проілюструвати прикладами із життя

Дві головні Заповіді любові – життєвий дорівгоказ, бо ...

Ким є Христос для світу? Ці риси запишіть на променях сонця.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3.

Тема 3. Актуальність Божих заповідей. Не май інших богів крім Мене. Не взивай намарне ім'я Боже. Пам'ятай день святий святкувати.

План.

1. Господь – Володар кожного життя. Жертвоприношення. Обітниця й обіти. Почитання Пресвятої Богородиці, ангелів та святих. Зміст і форма такого почитання.
2. Суспільний релігійний обов'язок і право на релігійну свободу. Усвідомлення неприпустимості ідолопоклонства (минуле і сучасність), ворожіння, гороскопів, забобонів.
3. Об'ява Божого Імені через Мойсея. Святість імені у єврейському народі. Відношення до Господа – з трепетом, благоговінням і зі страхом Божим..
4. “Працював Бог шість днів, а сьомого відпочив”. Шанування суботи у євреїв та Христовий коментар про це. Причини шанування християнами неділі. Суть святкування святого дня. Казуїстика Заповіді: милосердя понад жертву.

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.

9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. – Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. – Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради.

І Бог промовляв всі слова оці, кажучи: Я Господь, Бог твій, що вивів тебе з єгипетського краю з дому рабства.

1. Хай не буде тобі інших богів передо Мною!
2. Не роби собі різьби і всякої подоби з того, що на небі вгорі, і що на землі долі, і що в воді під землею. Не вклоняйся їм і не служи їм, бо Я Господь, Бог твій, Бог ревнивний, що карає за провину батьків на синах, на третіх і на четвертих поколіннях тих, хто ненавидить Мене, і що чинить милість тисячам поколінь тих, хто любить Мене, і хто держиться Моїх заповідей.
3. Не призывай Імення Господа, Бога твого, надаремно, бо не помилує Господь того, хто призиватиме Його Ймення надаремно.
4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його! Шість днів працею і роби всю працю свою, а день сьомий субота для Господа, Бога твого: не роби жодної праці ти й син твій, та дочка твоя, раб твій та невольниця твоя, і худоба твоя, і приходько твій, що в брамах твоїх. Бо шість день творив Господь небо та землю, море та все, що в них, а дня сьомого спочив тому поблагословив Господь день суботній і освятив його.
5. Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі!
6. Не вбивай!
7. Не чини перелюбу!
8. Не кради!
9. Не свідкуй неправдиво на свого ближнього!
10. Не жадай дому ближнього свого, не жадай жони ближнього свого, ані раба його, ані невольниці його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що ближнього твого!

У католицькій церкві Декалог часто подають у стислому вигляді та в дещо інакшій послідовності (самі заповіді ті ж самі). Наприклад у катехизмі вони описані так:
Я — Господь, Бог твій.

1. Нехай не буде в тебе інших богів, окрім Мене.
2. Не взивай намарно імені Господа, Бога твого.
3. Пам'ятай день святий святкувати.
4. Шануй батька твого і матір твою.
5. Не вбивай.
6. Не чужолож.
7. Не кради.
8. Не свідчи неправдиво на ближнього твого.
9. Не пожадай жінки ближнього твого.

10. Не пожадай нічого того, що є власністю ближнього твого.

Тлумачення

Давні євреї, яким було дано ці заповіді, спочатку розуміли їх буквально, але з часом виникла необхідність в більш детальному тлумаченні Декалогу. З одного боку, це пов'язують із різноманітною юридичною казуїстикою: в міру того, як ускладнювались соціальні відносини та законодавство, виникала потреба розрізнати різні ступені порушень Законів Божих, а також кордони їх безумовного дотримання. З іншого боку, частішали випадки формального виконання заповідей, коли зовнішня відповідність ставилась вище за сутнісне дотримання, що інколи призводило навіть до нерозуміння самих законів (див. фарисейство).

У християнстві особливо наголошувалось на необхідності щирого й усвідомленого виконання Десяти заповідей. Як правило, їх тлумачення брали на себе священники і богослови, які робили необхідні роз'яснення під час проповідей або в рамках релігійних диспутів. В католицькому середовищі до послуг вірян стали видавати роз'яснення, що мали форму невеликих друкованих посібників (найчастіше використовуваних перед сповіддю). Наразі між різними християнськими деномінаціями не існує істотних відмінностей щодо того, як саме слід розуміти Десять заповідей і що вважати їх порушенням.

Заповідь поклоніння Богові

В усіх конфесіях і варіантах тлумачень є першою. Конче зобов'язує вірянина до поклоніння Богові, єдиному в Пресвятій Трійці. Це означає, що вірянин має визнавати лише одного Бога і вважати за такого або усі особи Трійці (Бога Отця, Сина Божого і Святого Духа) разом, або кожен окремо. Поклоніння богам інших релігій чи визнання Богом будь-яких людей (включно з праведниками, святими), духовних сутностей (потойбічних істот), тварин, предметів, явищ природи вважається смертним гріхом. Цим юдаїзм і християнство протиставляють себе усім формам язичництва, анімізму, сатанізму, окультизму^[8], а також таким соціокультурним явищам як культ особи і культ тіла.

Порушенням цієї заповіді вважають і відносно м'які форми поклоніння людям або речам, наприклад, надмірно палке уболівання за спортивну команду, фанатичне захоплення хобі, непомірковане збирання речей, забобонність чи турботу про людей, що виходить за межі необхідної для їхнього здоров'я і призводить до нехтування релігійними обов'язками. Перша заповідь також вимагає ставити Бога вище за власні інтереси, навіть коли йдеться про життя, тому жертвування життям заради визнання віри розцінюється як найвища форма праведності — мучеництво.

Заповідь ідолоборства

Ця заповідь у біблійному викладі є логічним продовженням першої. Вона вимагає не створювати і не використовувати культових речей, що не мають стосунку до Святої Трійці: бовванів, зображень осіб, реліквій. За часів юдаїзму ця заповідь виконувалась буквально — в синагогах не було жодного зображення Бога Отця (навіть фантазійного). Після Воскресіння Ісуса Христа з'явилися ікони, перші з яких приписують євангелістові Луці, що мав хист художника. Оскільки ці зображення мали певну схожість з оригіналом, то ікони вважали гідними для поклоніння. Ця теза була підкріплена багатьма дивами, якими прославились різні стародавні ікони. Пізніше розвиток релігійних практик і мистецтва призвів до появи нових форм культових предметів: мощів святих, скульптур, святих джерел тощо. Біблійне слово можна виразити за допомогою мистецтва. Проте вже в перші століття існування християнства виникли суперечки щодо меж дозволеності подібної атрибутики. Це призвело до кризи іконоборства. Пізніше поклоніння іконам і реліквіям заперечили усі протестантські течії, які вважають їх ознакою ідолопоклонства.

Заповідь пошани до Божого імені

Друга заповідь у католицькому варіанті і третя в православному вимагає не закликати імені Господа намарно. Під марністю мається на увазі будь-яка згадка Імені Бога в ситуації, коли про Нього насправді не йдеться, або коли Його згадують метафорично. Таким чином порушенням цієї заповіді вважають усілякі приказки, намовляння, оклики, фразеологізми, що виконують роль сполучних частин мови і не несуть глибокого сенсу. До порушень цієї заповіді відносять і клятву іменем Бога або перед Його лицем (тобто призиваючи Бога за свідка). Найтяжчим порушенням цієї заповіді є богохульство: вживання імені Бога з іронією, презирством, використання Його імені як лайки. Порушення цієї заповіді дуже поширені, деякі з менш грубих, як от клятви із закликанням Бога, навіть толеруються суспільством.

Заповідь шанування святкового дня

В оригінальному біблійному тексті Бог заповідає Мойсеєві святкувати кожен сьомий день тижня на згадку про милосердя Боже до єврейського народу, причому дається конкретна вказівка щодо суботи. Відтоді в юдаїзмі ця заповідь виконується незмінно. У християнстві вона теж вважається за обов'язкову, однак замість суботи заведено святкувати неділю на згадку про перемогу Христа над смертю у цей день^[10]. В російській мові навіть назва сьомого дня тижня походить від Воскресіння Христового.

Попри те, що в Біблії ця заповідь описана детально і вимагає від вірян утримуватись від усіх фізично тяжких, нетермінових і необов'язкових робіт, а також не наказувати й не замовляти таких робіт іншим, включно до милосердя над тваринами, в сучасному житті вона часто порушується. Це обумовлено поширенням атеїстичних поглядів у суспільстві, через що віряни вимушені дотримуватись прийнятих небоговірними графіків роботи

(наприклад, позмінної роботи на багатьох підприємствах, транспорті, у розважальній сфері, у сфері приватних замовлень, які часто роблять на вихідний день). За часів СРСР була поширена практика навмисного перенесення вихідних днів або призначення додаткових робочих днів — толок-«суботників», «недільників», особливо у Великодній період.

Заповідь шанування батьків

Вимагає від дітей чи прирівняних до них осіб (усиновлених, взятих під опіку, на виховання, навчання тощо) послуху до батьків або осіб, які їх заміщають: годувальників, вихователів, вчителів. Віддавна ця заповідь виконувалась дуже ретельно, а в народній традиції часто навіть поширювалась на усіх старших людей. В давнину вимога щодо послуху була настільки суворою, що за батьками часто закріплювали право прийняття життєво важливих і невідкликних рішень, як от укладання шлюбу, вибір фаху, посвячення життя Богу. Ймовірно, в цьому християнство зазнало впливу римського права, яке надавало батькові абсолютну владу над дітьми будь-якого віку аж до вбивства.

Часте зловживання цим правом змусило пом'якшити вимоги щодо дотримання цієї заповіді. Наразі діти мусять підкорятися батькам у важливих питаннях, якщо це не несе очевидної шкоди їхньому життю, здоров'ю, духовній чистоті й повинні дотримуватись послуху до досягнення повноліття. Після цього дослухатися до мудрих порад батьків бажано, але їхні вказівки вже не обов'язкові й молода людина несе відповідальність за свої вчинки самотужки.

Слід зазначити, що здавна до категорії соціальних «батьків», тобто не зв'язаних родинними зв'язками, зараховували й різноманітних керівників, наставників, очільників, а особливо, голів держав, яких розглядали як «батьків нації». Через це непослух владним особам прирівнювався до непослуху біологічним батькам. В цій царині погляди церкви залишились консервативними і вона зобов'язує до послуху будь-якій владі окрім відверто людиноненависницької, агресивно атеїстичної, деструктивної (в цьому разі дозволений пасивний спротив).

Заповідь «Не вбивай!»

Забороняє вірянам убивство людини за будь-яких обставин. У старозавітні часи ця заповідь частково нівелювалась судочинством, яке дозволяло убивати тяжких злочинців, якщо їх вина доведена: наприклад, страчували убивць, державних зрадників, невірних жінок. Ісус Христос своїм закликком підставити «ліву щоку, коли б'ють по правій» фактично скасував усе каральне законодавство. Не зважаючи на це християнська традиція щодо охорони життя людини тривалий час залишалась по суті юдейською. В різні часи простимими порушеннями цієї заповіді вважалися війни за віру (навіть нападницькі), страти злочинців, необхідна оборона (межі якої визначали досить довільно), порушення честі. З XIX століття розвинені країни стали на шлях гуманізації суспільства, в більшості з них смертна кара була

заборонена, однак результативність охорони життя від цього не збільшилась, оскільки тепер дозволили убивства за медичними показниками (аборти, евтаназію), які в минулі сторіччя вважалися найтяжчими порушенням моралі. Безумовним і вкрай тяжким порушенням заповіді «Не убий!» у всіх церквах вважається самогубство, оскільки в більшості випадків воно унеможлиблює дію Божого милосердя через таїнство сповіді й каяття.

Слід зазначити, що більшість християнських деномінацій у ХХІ столітті суттєво розширили сферу дії цієї заповіді. По-перше, крім безпосереднього позбавлення життя опосередкованим «убивством» вважають заподіяння істотної шкоди фізичному та психічному здоров'ю людини: медичні дослідження без згоди пацієнта, побиття, цькування, залякування, тяжкі образи^[20], прокляття, психологічні маніпуляції зі свідомістю (споювання, наркотизацію, гіпноз тощо), рабство або інші форми істотного обмеження волі, а також занедбання власного здоров'я. По-друге, окрім убивства людини, яке тлумачать як смертний і беззаперечний гріх, менш значними гріхами вважають будь-яку діяльність, яка без поважних причин нищить життя: наприклад, полювання заради розваги, жорстоке поводження з тваринами^[12], екоцид, недбайливе ставлення до природного середовища.

Заповідь чистоти

Вимагає від вірян дотримуватись такого способу статевого життя, який не руйнує людські взаємини, створює сприятливе середовище для виховання майбутнього покоління, не є підґрунтям для внутрішніх психологічних конфліктів, зміцнює волю, здатність опиратись спокусам. Ця заповідь легітимізує лише один спосіб сексуального зв'язку — довічний шлюб між чоловіком та жінкою, причому укладений за церковними канонами із застосуванням Таїнства вінчання. Повторний шлюб можливий лише у разі визнання першого недійсним або завершення першого шлюбу через смерть одного з подругів. Також у християнстві дозволено тимчасове роздільне проживання подружжя у випадку хвороби, агресивної чи соціально безвідповідальної поведінки одного з них.

Таким чином тяжкими порушеннями цієї заповіді є недотримання дошлюбної чистоти, зрада в шлюбі, співжиття без шлюбу, усі девіантні форми сексуальної поведінки, виготовлення, поширення і перегляд порнографії, збочені сексуальні практики, маніпуляція зі свідомістю партнера під час статевого акту.

Заповідь «Не кради!»

Вимагає від вірян пошани до майнових прав інших людей та держави загалом. В давнину порушенням цієї заповіді вважалося здебільшого безпосереднє позбавлення власності іншої особи — крадіжка чи грабіж. Цю заповідь часто «легітимно» не виконували, вдаючись до хитріших способів відчуження чужого майна за допомогою різних шахрайств. Саме тому в сучасному християнстві гріхи супроти цієї заповіді поповнились широким переліком майнових та економічних злочинів, таких

як: хабарництво, рекет, здірництво, спекуляція, несплата або несвоєчасна сплата податків та боргів, неліцензійне користування спільними ресурсами (наприклад, браконьєрство, незаконна забудова), пошкодження чужого майна.

Слід зауважити, що заклик не красти стосується також і нематеріальних форм власності, наприклад, авторських прав на ідеї, винаходи, художні твори, доброго імені людини, її честі, свободи, права на відпочинок, самотність тощо. Таким чином, до порушень заповіді «Не кради!» відносять плагіат, незаслужені нагороди¹, крадіжку особистості (незаконне користування чужим ім'ям), агресивну рекламу, шпигунство, розголос особистої інформації тощо.

Заповідь правдивості

В біблійному викладі ця заповідь забороняє лише наклепи супроти близьких людей, однак здавна її застосування було значно ширшим. Ще у часи Старого Завіту засуджувалась фактично будь-яка брехня, омана, а дуже важким гріхом вважалося порушення присяг. Водночас суворі обмеження, які накладало виконання цієї заповіді, призводили до намагань звузити сферу її застосування. Наприклад, брехня супроти ворога усіляко схвалювалась, неофіційно толерувалась і брехня заради духовної користі, наприклад, залякування карами Божими з виховною метою. У християнській Європі в середні віки за брехню визнавали тільки неправдиве свідчення словом, а замовчування правди з метою дезінформування не вважалося гріхом. Пізніше це тлумачення було скасовано.

Наразі заповідь правдивості тлумачать суворо. Її порушенням вважається будь-яке свідчення (в тому числі й невербальне), про яке автор знає, що воно не відповідає дійсності. При цьому не береться до уваги, чи має змогу отримувач інформації перевірити її. Отже, до порушень цієї заповіді відносять навіть такі тонкі маніпуляції, як гра словами, наклеп, неоднозначні натяки, надання інформації, яка в звичайних умовах не може бути прочитана або майже напевне буде проігнорована отримувачем, необґрунтовані підозри.

Заповідь стриманості

Остання заповідь у православному варіанті чи дві останні у католицькому викладі закликають уникати будь-яких заздрощів і надмірностей. Загальновідомим порушенням цієї заповіді вважають як саму заздрість, так і її наслідки: наклепи, брехню, крадіжки, пошкодження чужого майна, перелюб як «привласнення» чужого подруга. Менш знаними гріхами супроти цієї заповіді є надмірні пожадання¹, які хоча і не шкодять іншим людям, але руйнують особистість заздрісника чи користолюбця, наприклад, споживацтво, купівля невинувато дорогих речей, користування невинувато великою кількістю ресурсів.

Пояснити зміст заповідей Декалогу, призначених регулювати відносини між людиною і її Творцем, а також заповідей, що регулюють відносини між бижніми. Оформити свою відповідь у вигляді тез.

Якої заповіді ви дотримуетесь коли:

<i>Не покланяєшся іншим богам?</i>	
<i>Завжди бере участь у Святій Літургії?</i>	
<i>Визначаєте ім'я Боже з повагою під час молитви?</i>	
<i>Не вірите в гороскопи?</i>	
<i>Не забуваєте про день зустрічі з Богом?</i>	
<i>Не зраджуєте своїй Батьківщині?</i>	
<i>Шануєте людське життя?</i>	
<i>Коли ви не зазіхаєте на чужу власність?</i>	

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4.

Тема 4. Шануй отця свого і матір свою – добре тобі буде і довго житимеш на Землі

План.

1. Заповідь з обітницею. Родина – прообраз церкви. Батьки чи опікуни дитини – Божі делегати. Мама – перша вчителька і вихователька.
2. Обов'язки дітей щодо батьків. Обов'язки батьків щодо дітей.
3. Нагорода за виконання Божої Заповіді.
4. Циклічність суспільних явищ та процесів.
5. Любов до Батьківщини, мови, народу, Церкви, людства. Мова – дар Божий

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К.: Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. — Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. — Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. — Львів: Свічадо, 2014. — 512 с.

- 13.Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
- 14.Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
- 15.Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
- 16.Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
- 17.Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
- 18.Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
- 19.Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. — К.: Дух і літера, 2019. — 340 с.

Допоміжн.

- 1.Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
- 2.Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
- 3.Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради

«Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на Землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі!» (Вихід 20:12, переклад І. Огієнка).

Значення вислову з Вихід 20:12

Бог звелів стародавнім ізраїльтянам шанувати своїх батьків. Крім того, він дав обіцянку, яка спонукувала їх слухатися цього наказу. Цей наказ був однією з постанов Божого закону (названого також Мойсеєвим законом) і був даний ізраїльському народу. І хоча християни не зобов'язані дотримуватися цього закону, принципи, які лежали в його основі, все ще практичні і дуже важливі (Колоссян 3:20).

Хоч би в якому віці були діти, вони шанують своїх батьків, якщо ставляться до них з повагою і прислухаються до них (Левіт 19:3; Прислів'я 1:8). Навіть коли у дорослих дітей уже є власні сім'ї, вони мають і далі любити своїх батьків і цікавитися ними. Наприклад, вони повинні дбати, щоб їхні старенькі батьки мали все необхідне, і при потребі допомагати їм матеріально (Матвія 15:4—6; 1 Тимофія 5:4, 8).

Зверніть увагу, що діти в Ізраїлі мали шанувати як батька, так і матір. Цим вони визнавали важливу роль матері у сім'ї (Прислів'я 6:20; 19:26). Сьогодні дітям потрібно робити так само.

Але у наказі шанувати батьків були винятки. Діти в Ізраїлі могли не послухатися батьків чи інших людей, якщо ті вимагали не слухатися Бога (Повторення Закону 13:6—8). Так само християни в наші дні підкоряються «передусім владі Бога, а не людей» (Дії 5:29).

Давши ізраїльтянам цей наказ, Бог також пообіцяв, що дітям, які шануватимуть своїх батьків, буде добре вестися і вони довго житимуть у краю, який він їм дає (Повторення Закону 5:16). А от дорослих дітей, які нехтували Божим законом і бунтувалися проти своїх батьків, слід було покарати (Повторення Закону 21:18—21). З плином часу принципи, що лежали в основі законів, не змінилися (Ефесян 6:1—3). Юні ми чи дорослі, кожен з нас відповідальний перед нашим Творцем. Бог дотримається своєї обіцянки про те, що діти, які слухаються його та своїх батьків, будуть жити довго. Адже він дав слухняним людям надію на вічне життя (1 Тимофія 4:8; 6:18, 19).

Мабуть, найважливішим способом вшанувати наших батьків – це прощати їм. Мусимо визнати, що досконалих батьків не буває. Очевидно, що всі батьки, так чи інакше, не «дотягують» до того рівня, якого від них очікують їхні діти. А якщо по-щирості, то інколи навіть до своєї власної планки вони «не дотягують». Бувало, що наші батьки не завжди підходили до нас вповні розважливо, вимагали від нас чогось неможливого; можливо, що говорили і робили те, що нас ранило. Саме через це багато дітей покидають своє дитинство з багажем гніву і гіркоти; покидають його нездатними залишити позаду помилки і промахи своїх батьків. І цей затаєний гнів

наносить велику шкоду нам самим – він «поїдає» наш спокій. Ми є неспокійними, бо в глибині нашого серця чудово прочитуємо Заповідь Божу «шануй батька і матір». Біс гордині шепоче нам: «Не прощай», – а Господь каже: «Простіть, то й вам проститься». Розумні люди завжди слухають Бога.

ГОВОРІМО ПРО НИХ ДОБРІ СЛОВА

Ще один спосіб пошанування наших батьків – це говорити про них з повагою. Сьогодні живемо в часах, коли брутально висловлюватись вважається чимось пристойним, чимось надто «крутим». Часто, не замислюючись, ми із задоволенням непоштиво відгукуємось про наших батьків, наших рідних. І тут вартує нагадати про покарання, які належаться тим, хто проклинає батьків або нападає на них, як про це читаємо у Старому Завіті: «Хто вдарить батька свого або матір – скарати його смертю. Хто проклинатиме свого батька або матір – скарати того смертю» (Вих. 21, 15-17). Або ж: «Хто проклинає свого батька чи свою матір, того мусять покарати смертю; він кляв свого батька й свою матір, тож кров його нехай упаде на нього» (Лев. 20, 9). З цього випливає, що нам, християнам, належить говорити про батьків добрі слова. Добрі слова належить говорити, коли вони живі, і тоді, коли вони вже померли. Добрі слова про батьків належить говорити, коли розмовляємо зі своїми братами і сестрами, зі своїми дружинами, зі своїми дітьми. Ми повинні говорити про батьків добрі слова, коли розповідаємо про них у церкві та суспільстві, показуючи приклад універсального пошанування і поваги тих, які на землі являють нам Божу доброту.

ПОВАЖАЙМО ЇХ НА ЛЮДЯХ І НАОДИНЦІ

Дуже важливо виявляти нашу повагу до батьків на кожному місці – як на людях, так і на самоті. Не секрет, що багато речей ми переймаємо у них навіть без слів. Сама їхня життєва постава стає для нас прикладом. А для батьків є важливо бачити, яким чином вони позитивно вплинули на своїх дітей – вони хочуть побачити у дітях своє віддзеркалення. Ми інколи навіть не уявляємо, як для них важливо почути від нас щось на кшталт «а я навчився від вас розпоряджатися грошима», або «це ви мене завжди вчили ось так поступати... саме так я тепер і роблю». Нам такі речі видаються чимось простим і малозначимим, але вони приносить радість нашим батькам і зворушують їх. Такі слова ми можемо говорити в розмовах наодинці, а можемо говорити про це публічно, коли за родинним святковим столом, чи в якомусь товаристві потрібно виголосити тост чи якусь іншу промову. Пишаймося тим, що ми «вдалися» в них, що можемо достойно представляти наших батьків у будь-якому середовищі.

РАДЬМОСЯ З НИМИ

Ми шануємо батьків і тоді, коли запитуємо в них поради в різних життєвих ситуаціях. Святе Писання досить часто асоціює вік з мудрістю, а молодість – з безглуздям. Зокрема, читаємо: «Слава молодих – їхня сила; старих окраса – їхній сивий волос» (Пр. 20, 29). Воно й правда: батьки завжди є мудрішими від своїх дітей. Хоча б тому, що вони мають досвід життя. Тому не соромно покладатися на поради і мудрість старших, коли потрібно приймати важливі життєві рішення.

Обговорити в малих групах заповідь «Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на Землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі!» та проілюструвати прикладами із життя. Відповідь оформити схематично.

Пояснити який чинник є найважливіший у вихованні людини, школа, сім'я, друзі чи Церква?

Чи погоджуєтесь ви з думкою, що досвід батьків – джерело мудрості для дітей? Обґрунтуйте свою відповідь.

У чому полягає любов до Бога та до Батьківщини?

Дайте приклади вияву любові до рідного краю і народу.

У чому полягає необхідність в пам'яті про поляглих за Батьківщину?

У чому виявляється любов до ворогів; як узгодити таку любов з, наприклад, покаранням за злочин?

Пояснити зміст Заповідей, які мають регулювати відносини між ближніми.

Назвати основні обов'язки батьків перед дітьми.

Назвати основні обов'язки дітей перед батьками.

Як ви думаєте, любов до ворогів є проявом поступливості і слабкості чи сили волі і мужності? Відповідь обґрунтуйте.

б. Заповніть таблицю:

<i>Гріхи, які руйнують християнську родину</i>	<i>Чесноти християнської родини</i>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5.

Тема 5. Гідність та святість людського життя. Не вбий!

План.

1. Право на життя від моменту запліднення.
2. Етична концепція демографії. Проблеми абортів.
3. Контрацепція та її протидія — природні методи розпізнавання днів плідності.
4. Етична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології.
5. Етична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин.
6. Шлях до можливості клонування людини — знецінення гідності людського розмноження та ембріону.
7. Основи біобезпеки
8. Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини.
9. Християнська етика і трансплантація органів.
10. Ксенотрансплантація з точки зору етики.
11. Проблема евтаназії в контексті християнської етики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування.
12. Самогубство (його моральна неприпустимість).
13. Етичний аспект боротьби з алкоголізмом.
14. Тютюнозалежність як проблема християнської етики
15. Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних.
16. СНІД — маленький світ великого хаосу.
17. Християнська етика і соціальні проблеми.

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.

6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. — Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. — Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. — Львів: Свічадо, 2014. — 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. — Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. — 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-тє вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. — Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. — 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. — Жовква: Місіонер, 2016. — 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки християнської етики / протоіер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и етика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. — К.: Дух і літера, 2019. — 340 с.

Допоміжна

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. — Дрогобич : Відродження, 2022. — 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. — Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. — Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. — 180 с.

Методичні поради

Гідність та святість людського життя. Не вбий! Тут йдеться про неприпустимість посягання на життя іншої людини на рівні думок, помислів, слів і вчинків. Належить цінувати здоров'я своє і ближнього як Божий дар.

Найцінніший Божий дар людині – життя (яке дарується Ним, належить Йому, і ніхто крім Нього не має права визначати його межі, забирати в інших чи в себе; – бо тим самим повстає проти Бога, намагається підкорити Його собі, стати на місце Бога). Останні століття – століття культури смерті: війни, етноциди, диктати... Пожертва життя Ісуса Христа за кожную людину – піднесення гідності людського життя. (життя – скарб, дарований Богом людині, однак скарб у глиняному посуді). Здоров'я – взаємодія духовних, душевних і тілесних складових, спрямованих до досконалості. Домінанта духовного чинника. Хвороба як похідна на шляху розвитку здоров'я в процесі вдосконалення особи. Служіння хворим – невід'ємна місія професійно підготовленого і високодуховного капелана. Принципи християнської етики і моралі – фундаментальна основа реалізації державної демографічної політики.

Бог – Володар життя та смерті. Небезпека порушення заповіді через аборти, контрацепцію, репродуктивні технології, самогубство, евтаназію, алкоголь, наркотики, паління, застосування новітніх біотехнологій, зокрема, генномодифікованих продуктів для здоров'я і життя людини. Згіршення – моральне вбивство. Відповідальність кожної людини за збереження свого життя і за розвиток людства: батьків за дітей, сильніших за слабших, християн за нехристиян... Екологія – зв'язок між сьогоденням та майбутнім. Небезпека екологічного вбивства.

Право на життя від моменту запліднення. Моральні критерії біомедичного втручання у людське життя знаходяться в людині як особистості. Життя — найцінніший Божий дар людини, яке пов'язане з інтеграційними функціями організму. Фізичне людське життя є трансцендентним шляхом, який веде за межі теперішнього земного буття. Обов'язок людини — зважати не лише на підтримку земного життя, а й на остаточну мету — єднання з Богом у вічності.

Приналежність людини до чоловічої чи жіночої статі визначається з моменту запліднення. Стать (хромосомна чи генетична, гонадна, анатомічна або генітальна) стосується усієї людської особи. “І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх” (Бт. 1, 27). Людська статевість передбачає взаємодоповнюваність, взаємодарування в любові та відкритість на прокреацію у шлюбі.

Тонка і водночас складна організація взаємодії гіпоталамо-гіпофізарної системи із діяльністю статевих залоз жінки, а також пов'язаними із цим змінами ендометрію матки може бути легко порушена впливом багатьох

факторів: особливо використанням засобів контрацепції, зроблених раніше абортів. Альтернативою у даному випадку є закон дотримання чистоти, мудро створений Богом, щоб уникнути руйнування досконало відлагоджених механізмів материнства.

Стать і гендер — поняття не однакові. Гендерна політика — явище морально деструктивне. За результатами моніторинрів Україна, Росія та Білорусія відносяться до країн, де розуміння статевої ще не захитане, однак необхідно через просвітницьку діяльність формувати пошану до людської статевої.

При злитті чоловічої та жіночої статевої клітини, тобто, *заплідненні*, утворюється одноклітинний зародок — *зигота*. З цього моменту розпочинається так званий пренатальний онтогенез або розвиток організму до народження. Пренатальний онтогенез у людини в нормі продовжується близько 280 діб (40 тижнів). У пренатальному онтогенезі розрізняють: 1) *початковий період*, який охоплює 1–7 добу розвитку. У цьому періоді в результаті дроблення із зиготи утворюється багатоклітинний організм — *бластоциста*. 2) *зародковий (або ембріональний) період* триває з другого до восьмого тижня розвитку, під час якого проходить *гастрულляція* з утворенням трьох зародкових листків: екто-, мезо- та ендодерми. У складі зародка з'являються зачатки тканин, органів і систем. 3) *плодовий період* триває з третього до дев'ятого місяця і завершується народженням дитини. У цьому періоді здійснюються процеси подальшого структурного і функціонального становлення тканин та органів плода. Онтогенезові передують *прогенез* — процес утворення чоловічих та жіночих статевої клітин — гамет: сперматозоїдів та яйцеклітини.

Біоетика привертає увагу, зокрема, до біологічного й антропологічного статусу ембріона людини, який від моменту запліднення має всі характеристики людської особистості: керовану особистим геномом свою власну проект–програму життя і людську гідність, що заслуговує пошани. Живий людський ембріон від моменту запліднення є людським суб'єктом з добре визначеною ідентичністю, який починає від цього моменту свій власний, безперервний, постійний і координований розвиток; має право на власне життя, і кожне втручання, яке не було б на користь ембріона, розглядається як дія, що порушує таке право. Тому потрібна чітко аргументована законодавча база стосовно: контрацепції як зброї у боротьбі проти життя та людини як особистості; стерилізації, що завдає шкоди фізичній цілісності людської особи та протирічить її свободі і праву дотримуватись прокреативного виміру єднальної любові; абортів як убивства дитини. Критерієм біоетичної дозволеності репродуктивних технологій людини є подружній акт з єднальною і розмножувальною функціями разом; запліднення в живому організмі і допоміжна функція технологій. Спроби вплинути на хромосомну і генетичну спадковість людини за допомогою генетичних маніпуляцій, які не є терапевтичними, а націлені на продукування людських істот, відібраних щодо статі чи інших наперед визначених якостей, суперечать особистій гідності людини, її цілісності та

ідентичності, тому жодним чином не можуть бути виправдані можливими корисними наслідками для майбутнього людства.

Етична концепція демографії. Проблеми абортів. Аборт — порушення основного права людини на життя. Внаслідок недостатньої уваги до проблеми абортів в Україні склалася критична демографічна ситуація, яка загрожує своїми наслідками майбутньому державі, адже рівень народжуваності не забезпечує природного відтворення населення.

Завданням суспільства і держави є турбота про кожне людське життя: у школах — виховання відповідальності та пошани життя від моменту запліднення до природної смерті; у суспільно-політичному житті — заміна несправедливих проабортних законів новими, що визнають гідність людини; заборона заходів, що руйнують материнство і дитинство. На сьогодні виникла необхідність переглянути основні нормативно-правові документи щодо проблеми абортів і скласти нові, з врахуванням положень персоналістичної біоетики, та внести відповідні доповнення до основ законодавства.

Вирішити проблему руйнівного постабортного синдрому можна через покаєння, яке очистить совість і поверне людині самоповагу.

Критерії етичної дозволеності пренатальної діагностики: збереження життя та цілісності ембріона і матері, недопущення невинуватого ризику. З позиції біоетики недопустимі експерименти на людських ембріонах, за винятком терапевтичного експерименту, а також етично неприпустимі продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин.

Контрацепція та її протидія — природні методи розпізнавання днів плідності. Контрацепція є свідомою та цілеспрямованою діяльністю з позбавленням статевого акту властивої йому дітонароджувальної функції.

Негативні наслідки контрацепції: абортівна дія, спричинення викиднів та вторинної неплідності, небезпека для здоров'я жінок, неефективність, розрив між взаємною любов'ю подружжя і даром передавання життя; руйнування взаємоповаги і любові між чоловіком та жінкою; формування негативного ставлення до дітей; підривання фізичного та психічного здоров'я подружжя; поява егоїзму, подружньої зневіри, розлучення, поширення захворювань, що передаються статевим шляхом, зокрема СНІДу; демографічні проблеми.

Переваги природних методів розпізнавання днів плідності: відповідність етичним нормам; збереження здоров'я батьків та дітей; спонтанність та естетика подружньої любові; зміцнення подружнього зв'язку; атмосфера взаєморозуміння та поваги в сім'ї; розвиток позитивного ставлення до дітей; рівномірний розподіл між чоловіком і жінкою турботи про планування сім'ї; моральна, психологічна та біологічна підготовленість до народження дитини; екологічність та ефективність.

Природні методи розпізнавання днів плідності – визначення часу настання овуляції за трьома показниками: температурою, слизом та положенням шийки матки (симтотермальний метод), спостереження за виділенням цервікального слизу (метод Білінгса, або овуляційний).

“Утікайте від розпусти!” (I Кор. 6,18-20)

Етична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива — НаПроТехнології. Критерій етичної дозволеності допоміжних прокреативних технологій людини: подружній акт із єднальною і розмножувальною функціями разом; запліднення в живому організмі; допоміжна функція техніки.

Етична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин. Експериментування з ембріонами, відбирання стовбурових клітин для трансплантації, що непоправно шкодить людському ембріону, перериваючи його розвиток, є дією морально неприпустимою.

Шлях до можливості клонування людини — знецінення гідності людського розмноження та ембріону. Клонування людини неприпустиме, бо призвело б до знецінення гідності людського розмноження та ембріона людини як особистості.

Основи біобезпеки. Життя кожної людини починається з однієї єдиної клітини, назва якій — зигота. Її життя (що триває близько 30 год), як і життя усіх клітин людського організму координується на генетичному рівні, шляхом послідовної експресії різних генів. Уся генетична інформація записана на подвійній спіралі ДНК. Життя клітини від поділу до смерті або наступного поділу називається клітинним циклом. Клітинний цикл складається з інтерфази і мітозу. Інтерфаза включає три періоди: G_1 , S , G_2 .

Певні спроби вплинути на хромосомну і генетичну спадковість, які не є терапевтичними, а націлені на продукування людських істот, відібраних щодо статі та інших наперед визначених якостей - такі маніпуляції суперечать гідності людини, її цілісності та ідентичності. Тому вони жодним чином не можуть бути виправдані можливими корисними наслідками для майбутнього людства.

У суспільстві ведуться гарячі дискусії з приводу потенційного ризику для здоров'я людини і довкілля широкого використання генетично-модифікованих організмів (ГМО).

Основним принципом “Картахенського протоколу з біобезпеки” до Конвенції з біорозмаїтості, прийнятого в 2000 р. у Монреалі, є принцип застереження: держава, не порушуючи вимог ВТО, може відмовитися від ввезення на її територію ГМО, якщо вважає, що такі організми спричинять небезпеку.

Вибір правильного харчування є одним із важливих складових здоров'я. Нефармакологічне лікування (зміна способу життя та харчування) не дає побічних ефектів, є дешевшим та ефективним компонентом терапії: покращує стан серцево-судинної системи, контролює рівень цукру, зменшує ризик виникнення онкології та збільшує тривалість життя. Знаючи ці принципи, можна вплинути на ризик виникнення серцево-судинних захворювань, ожиріння та онкологічних проблем.

Застосування нанотехнологій створює ризики для довкілля і здоров'я людини, оскільки натепер практично відсутні об'єктивні наукові дані про ймовірні негативні впливи нанотехнологій, шляхи міграції та поведінку наночасточок тощо, а також методики оцінювання повного життєвого циклу наноматеріалів. Не розроблені механізми суспільного контролю над сферами використання та наслідками запровадження нанотехнологій.

Сьогодні в світі та в Україні активно формуються ринки нанотоварів та нанопослуг, тому важливим аспектом є надання максимально повної та адекватної інформації, оскільки обізнаність населення є вкрай недостатньою. Таким чином, пріоритетними є такі питання нанобезпеки як вивчення токсичності наночастинок та нових матеріалів; моніторинг професійних впливів; аналіз потенційних ризиків для здоров'я людей, оточуючого середовища та професійних ризиків; державне законодавство щодо нанотехнологій; зменшення негативних впливів та розповсюдження інформації щодо потенційних ризиків; синхронізація вітчизняної нашої індустрії з міжнародною науковою та технологічною спільнотою. Експериментальні дослідження мають бути об'єктивними та незаангажованими.

Живий організм можна розглядати як величезну хімічну лабораторію в мініатюрі, де здійснюються численні і дуже складні процеси, незмінно направлені до однієї мети — збереження індивіда. Відмінність між трьома сферами життя — вегетативним, сенситивним і розумним життям, з філософської точки зору, спирається на два критерії: автономію живого і переваги живої природи над неживим світом. Екологічна криза спричинена, насамперед, невідповідною техногенною і споживацькою діяльністю людського суспільства, яка ґрунтується на викривленому усвідомленні людини свого місця та завдань у навколишньому середовищі. Людина – це найцінніше Боже створіння, що несе в ідеалі завдання Господа облагороджувати планету.

Демографічна ситуація в Україні вимагає перегляду державної політики щодо проблем цінності та гідності людського життя, яке повинно користуватися повагою і захистом з моменту запліднення і до природної смерті.

Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини. Особливої уваги органів державного управління, зокрема біоетичної експертизи на державному рівні, вимагає проведення експериментування на людині, яке задля науки може бути

прямим втручанням в організм та загрожувати життю і здоров'ю особистості. Етичні вимоги щодо участі в експерименті сформульовані біоетикою: інформований вільний вибір; узгодженість з природним функціонуванням органів і тканин, природним динамізмом розвитку і вдосконаленням людини як особистості; наявність доклінічної стадії експериментування, яка повинна включати теоретичну підготовку, лабораторні дослідження, експерименти на тваринах з метою зведення до мінімуму ризику на стадії проведення їх на людині. Потрібна певність, що досліджуваний препарат не менш ефективний за інші відомі засоби. Експеримент необхідно перервати, якщо пацієнт відмовляється від своєї попередньої згоди на нього, а також у разі непередбаченого зростання ризику небезпеки для здоров'я пацієнта. Експериментування мають здійснювати компетентні спеціалісти під контролем відповідної клініки та комісії з етики.

Людина як найдосконаліша особистість є недоторканою і не може бути ні інструментом, ні засобом експериментування чи будь-яких маніпуляцій над нею.

Християнська етика і трансплантація органів. Засади біоетики в трансплантації: захист життя донора і реципієнта, захист ідентичності особистості та інформована згода. У вирішенні проблем трансплантації органів при донорстві від живої особи постає необхідність добровільної інформованої згоди як з боку донора, так і від реципієнта щодо: включення процедур, передбачення ризиків, можливих терапій і/або застережних засобів після взяття органу, динаміки призначення дарованого органу. Окрім того, необхідно уникати будь-яких форм психологічного тиску або примусового вибору донора на базі моральних, чуттєвих або ще гірше – економічних критеріїв. При донорстві з мертвої особи, якщо не можна дізнатись про попереднє рішення потенційного донора щодо можливості взяття органів для трансплантації, має етичну цінність згода його законних представників. Опанування нових неврологічних знань спричинило певну зміну власне в концепції смерті. Відбувся перехід від концепції смерті “як події”, точної і раптової, що співпадає з припиненням биття серця і самостійного дихання, до концепції смерті як “процесу”, який відбувається протягом певного проміжку часу, виходячи з безповоротної дезінтеграції цілісності індивідуального організму, яка співпадає з повним припиненням активності мозку. Існує смерть людини, яка полягає у цілісності дезінтеграції особистості, як наслідок відділення життєвого принципу або духу і душі від тілесності. Трансплантація таких органів як головний мозок, гонади, гіпофіз має етичне обмеження на рівні спричинення зміни ідентичності особи. Згідно з Законом України "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини" (1999) фетотерапія здійснюється ембріональними тканинами і органами, отриманими з абортівного матеріалу (ст. 19), що є морально неприпустимим. Органи влади в Україні повинні протидіяти нелегальній торгівлі частинами ембріонів людини, які продаються за кордон.

У визначенні першочерговості доступу до органів для трансплантації значною мірою потрібно ґрунтовно дотримуватись імунологічної і клінічної оцінки. Критерії призначення дарованих органів не мають бути підпорядковані логіці “дискримінації” або утилітарному принципу. Важливим поступом є затвердження Радою Європи конвенції з біоетики, в якій підтверджується заборона торгівлі частинами людського тіла.

Ксенотрансплантація з точки зору етики. Стосовно ксенотрансплантації, вважається морально виправданим використання тварин з експериментальною метою і якщо це необхідно для порятунку життя людини, при цьому дотримуючись етичних принципів.

Проблема евтаназії в контексті християнської етики. Альтернатива евтаназії — паліативне лікування. У деяких країнах Європи прихильники евтаназії вважають, що вона повинна бути дозволена законом. В Україні, де право на життя гарантоване кожному громадянину відповідними статтями Конституції (ст.3, 27, 64), немає спеціального нормативно-правового акту щодо евтаназії, але це питання врегульоване “Основами законодавства України про охорону здоров’я”, де евтаназія категорично заборонена, а при здійсненні кваліфікується як навмисне вбивство. На сучасному етапі це питання не дискутується, однак звертається увага, що правова база в Україні на сьогодні досить нечітка і це викликає занепокоєння. Органи державного управління повинні подбати про відповідне законодавче врегулювання проблеми, передбачивши належний контроль за дотриманням чинних законів та впроваджуючи замість евтаназії паліативну терапію – пом’якшення страждань невиліковно хворої людини.

Самогубство морально неприпустиме, нівелює цінність людського життя. Життя – дар Бога і завжди Йому підпорядковане. Самогубство чинить людину абсолютним власником свого життя є важким злочином проти життя, яке Бог довірив нашій свободі.

При вирішенні проблеми реанімації першорядним є етичні засади порядності та об’єктивності, єдиним критерієм вибору у разі нестачі апаратури й приміщення – більша ймовірність виживання пацієнта. Неможна примусити до лікування, яке є дуже важким у застосуванні з різного огляду. Смерть мозку є основним, але не абсолютним критерієм смерті людини. Допоки немає остаточної певності про смерть пацієнта, він залишається живою істотою, яка має потребу у лікуванні способом, гідним людської особи.

Етичний аспект боротьби з алкоголізмом. Проблема гідності особистості людини, на якій наголошує біоетика, вимагає особливо уважного ставлення державних органів як до виробництва і торгівлі алкоголем, так і до пропаганди обмеження його вживання. Водночас з погляду біоетики алкоголізм — це тяжка хвороба, яка має різноманітні причини виникнення, включаючи соціальні, біологічні та психологічні чинники, і яка

характеризується патологічними фізичними та психічними змінами в організмі людини і формуванням алкогольної залежності. Подолання алкоголізму потребує зусиль самої людини, допомоги родини, суспільства й держави. До боротьби зі зловживанням алкоголем залучаються громадські та релігійні організації. Одна із можливих засад порятунку — підтримка товариств анонімних алкоголіків, заохочення їх до активної діяльності. Найважливіше завдання реабілітації полягає не лише у відновленні, а й у збереженні особистісного та соціального статусу хворого.

Тютюнозалежність як проблема християнської етики. Вирішення проблеми тютюнозалежності починається з визнання людиною свого безсилля та бажання духовного відновлення. Профілактика тютюнопаління спрямована на зведення до мінімуму реклами тютюнових виробів, викорінення у свідомості людини поняття про їх нешкідливість.

Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних.

На сучасному етапі проблема наркоманії є глобальною, вирішення її в окремій країні неможливе. Органи державного управління в Україні свідомі того, що досвід інших країн у боротьбі з наркоманією не завжди відповідає специфіці українського суспільства, його ментальності, релігійності, духовності, умовам життя, тому боротьба з наркотичною залежністю в Україні спрямована насамперед на підвищення рівня моральності українського суспільства. Для досягнення успіхів у ресоціалізації необхідно: змінити існуючу на сьогодні наркологічну концепцію, поставивши пріоритетом такої реабілітації особистість людини; перенести акцент лікування залежності з виключно органічної терапії на психологічну корекцію та реабілітацію; створити в родині мікроклімат довіри і взаєморозуміння; організовувати осередки ресоціалізації, котрі б допомагали у реадaptaції осіб до суспільного життя.

СНІД — маленький світ великого хаосу. Біоетика твердить, що потрібно ставитись до хворих на СНІД з любов'ю і співчуттям, хоча СНІД — жахливе антигуманне явище. Профілактика СНІДу — використання одноразових медичних і перукарських інструментів, дошлюбна незайманість та подружня вірність.

Християнська етика і соціальні проблеми. *Хворіти* — велике мистецтво; треба здобути вміння хворіти, подібно, як треба вміти проживати добрі і погані дні, перемагати життєві труднощі, послабляти або унеможливлювати конфлікти.

Існує багато інформації як про позитивні, так і негативні наслідки *вакцинації*. Вакцинація – це введення в організм людини антигенного матеріалу (препаратів, що складаються з ослаблених чи вбитих збудників хвороб або продуктів їхньої життєдіяльності) з метою стимулювання імунної системи (вироблення імунітету до хвороби, який попередить зараження чи послабить його наслідки). Господь дав нам дар життя і здоров'я. Кожне медичне втручання повинно мати позитивний вплив на подальшу якість життя людини. Необхідно володіти інформацією, щоб обирати найкраще для себе та своїх дітей. Одним з можливих шляхів вирішення проблеми вакцинації є передбачення на законодавчому рівні права вибору людини на її проведення. *Гомеопатія* базується на теорії, що хвороба може бути вилікувана шляхом застосування дуже малих доз ліків, які у здорових людей і у великих дозах можуть викликати симптоми, подібні до симптомів цієї хвороби. Засновник гомеопатії німецький лікар Самуїл Ганеман сформулював три основних закони лікування: *перший* — подібне лікується подібним, *другий* — розрідження (чим більш розріджені ліки, тим вони ефективніші), *третій* — підсилення. Згідно із Катехизмом Католицької Церкви "...Звернення до медицини, названої народною, не узаконює ні викликання злих сил, ні використання легковірності іншої людини".

Профілактика гомосексуалізму: навчитись переводити акцент свідомості від інстинктивної чуттєвості до вищих духовних сфер.

У випадку *транссексуалізму* хірургічне втручання не коригує хибної статевої самоідентифікації людини. Навпаки, інколи воно стає причиною ще більшої особистої драми. Таке втручання має виключно поверхневий характер, бо особа на генетичному рівні залишається незміненою. Стать, "надана" транссексуалістові, є "штучною".

Альтернативою хірургічного методу лікування транссексуалізму є застосування всіх інших методів для того, щоб людина могла жити зі своєю патологією, подібно як хворі з тяжкими недугами. Якщо йдеться про пацієнтів-транссексуалів, які декларують себе християнами, співпраця психотерапевта і священника може відкривати широкі перспективи щодо вирішення цієї проблеми. Лікарі повинні приймати чіткі рішення у конкретній ситуації, якнайкраще використовуючи знання і доступні методи, щоб полегшити стан пацієнта.

В умовах *війни* законна самооборона може бути не тільки правом, але й почесним обов'язком для того, хто несе відповідальність за життя інших, за спільне добро сім'ї та держави. Для оборони суспільного блага необхідно знешкодити агресора. Якщо є спосіб захистити людське життя від агресора і зберегти суспільний порядок та безпеку людей, не вдаючись до кровопролиття, потрібно обмежитися цими засобами, тому що вони більше відповідають спільному добру і гідності людини. У Нагірній проповіді Господь нагадує заповідь: "Не вбивай" (Мт. 5, 21), і доповнює її заборонаю на гнів, ненависть та помсту. Щобільше, Христос просить своїх учнів підставляти другу щоку (Мт. 5, 22–39), любити своїх ворогів (Мт. 5, 44). Сам Він не захищався і просив Петра вкласти меча до піхви (Мт. 56, 22).

Смертна кара — спадщина дохристиянської культури, що радше є помстою, аніж засобом навернення, ресоціалізації злочинця. Смертна кара є вбивством за будь-яких мотивів.

Реальне подолання проблеми негативного впливу неконтрольованих *засобів масової інформації* (ЗМІ) на формування молодого покоління можливе лише за умови, що воно стане важливим і невідкладним обов'язком органів державного управління, різних громадських та освітніх установ, молодіжних організацій, а також духовних інституцій. ЗМІ, зокрема телебачення, є важливими джерелами комунікації та інтелектуального збагачення і повинні бути корисними у житті кожної людини і суспільства в цілому, відчутно сприяти духовному зростанню особи, спрямовувати до шляхетних ідей.

Проаналізувати нормативну-правову базу охорони здоров'я в Україні щодо її відповідності засадам християнської етики

Розглянути заходи щодо подолання проблеми абортів, контрацепції, штучного запліднення, пропаганди евтаназії, алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління у контексті християнської етики.

Ознайомитися з витягом із Конституції України (стаття 3, 8, 17, 21, 22, 24, 48, 55, 56, 85, 92, 102, 116, 119, 143, 157). Проаналізувати зміст статей Конституції України медичного спрямування, їх відповідність Божим заповідям, заповнити таблицю.

<i>№п/п</i>	<i>Божі Заповіді</i>	<i>Статті з Конституції України (приклади)</i>

Ситуаційна задача № 1:

У Канаді арештували громадську активістку, християнку, яка на території абортарію агітувала жінок не чинити аборт.

Завдання і запитання:

- 1. Дайте моральну та правову оцінку такої ситуації.*
- 2. Які інтереси відстоює держава?*
- 3. Які інтереси відстоює активістка?*

Ситуаційна задача № 2:

15-річна дівчина з убогої неповної сім'ї завагітніла. Її мати змушує дочку до абортів.

Завдання і запитання:

1. Куди може звернутися неповнолітня мама зачатої дитини за допомогою?

2. Як би ви переконували бабусю зачатої дитини не тиснути на її вагітну дочку?

Ситуаційна задача № 3:

Ось витяг із клятви Гіппократа: «...Ніколи не приписувати нікому на його прохання смертельного засобу і не підказувати йому способу здійснення подібного задуму. Точно так само не давати жодній жінці песарію для викликання абортів...»

Завдання і запитання:

1. Чи моральні та професійні настанови «батька медицини» виконуються? Якщо ні, то чому?

2. Які країни найбільше «прислухаються» до Гіппократа в питанні абортів?

Задача 1.

Молодий чоловік нарікає, що у дружини було кілька викиднів і вона не може виносити й народити дитину. На запитання чи мали місце аборти в їх сім'ї, чоловік агресивно відповів, що це не має значення. Підготуйте короткий текст рекомендацій цьому подружжю.

Задача № 2.

Студент у ролі народного депутата України повинен внести проект Закону про захист ненароджених дітей. Підготуйте коротко мотиваційну частину виступу з цього приводу, використовуйте відомі вам аргументи.

Задача № 3.

Сім'я має четверо дітей, з них одна народилася з ДЦП. Тепер чекають 5-ту дитину. Медичні показники в нормі. Термін ранній. Рішення щодо абортів ще не прийнято. Складіть порівняльну таблицю: «Плюси і мінуси абортів в даній ситуації».

Задача №4.

Онкологічно хворий батько, щоб не терпіти страшного болю попросив зробити йому смертельну ін'єкцію. Лікар радився з дітьми хворого. У зв'язку з існуючою ситуацією:

- Лікар повинен....

- Діти повинні.....

Завдання для роботи в малих групах (інтерактивні методи навчання):

Завдання 1.

Студенти діляться на кілька груп: представники Міністерства охорони здоров'я (1-ша група), представники християнської церкви (2-га група) представники ліберальної партії (3-тя група), представники «Руху За життя» (4-та група), представники керівництва абортарію (5-та група), представники громадської організації українських гінекологів (6-та група). Кожна група повинна підготувати коротку доповідь на тему: «Роль абортів в житті сім'ї та держави». Опоненти задають запитання. Результат диспуту схематично малюють на дошці.

Завдання 2.

Студенти діляться на три групи: прихильників абортів, противників абортів та байдужих. Кожна група повинна підготувати сюжети (малюнки, текст, аудіо-, відеоматеріали) відповідної соціальної реклами щодо абортів. Опоненти задають запитання. Результат диспуту схематично малюють на дошці. В подальшому, групи обмінюються отриманими результатами, захищають та обґрунтовують власні. В кінцевому результаті, за участі викладача, студенти визначаються з кінцевим, загальним рішенням, обґрунтовують та аналізують виявлені неточності та помилки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6.

Тема. 6 Тема 6. Заповіді чистоти любові. Не чужолож! Не пожадай жінки ближнього твого! Не кради! Не пожадай нічого того, що є власністю ближнього твого! Не свідчи неправдиво на ближнього свого!

План.

Надання людині Богом влади над сотвореним світом. Недоторканність людини та її право на приватну власність Види власності. Гріхи проти чужої власності. Обов'язок реституції, милосердя.

Розсудливість у використанні матеріальних дібр. Небезпека використання майна у шкідливих намірах. Небезпека надмірної залежності від майна. Співтворчість людини з Господом – Божий план для людини. Гріхи стосовно власності. Відношення людини до довкілля.

Право кожної людини на добре ім'я. Обов'язок дбати про добре ім'я (Сир. 41. 12 – 13, Ів. 18. 23, Дії. 16. 37 – 39).

Гріхи проти Заповіді “Не свідчи неправдиво на ближнього свого” Обов'язок реституції.

Рекомендована література.

Основна.

- 1.Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
- 2.Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. – Львів: ЛБА, 2021. – 134 с.
- 3.Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. – Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
- 4.Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. – К. : Дух і Літера, 2018. – 280 с.
- 5.Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. – Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
- 6.Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
- 7.Гільдебранд Д. Етика. – Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
- 8.Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. – Львів: Свічадо, 2021. – 304 с.

9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. – Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. – Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна.

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради

Бог надав людині владу над сотвореним світом. Людина та її право на приватну власність є недоторканими. Втиди власності: матеріальна, інтелектуальна, духовна. Гріхи проти чужої власності: крадіж, злодійство, лихварство, ошуканство, вандалізм, затримка заробітної платні, плагіат, хабарництво, протекціонізм. Обов'язок реституції, милосердя.

Розсудливість у використанні матеріальних дібр: майно – для людини, а не людина для майна.

Небезпека використання майна у шкідливих намірах. Небезпека надмірної залежності від майна. Співтворчість людини з Господом – Божий план для людини. Гріхи стосовно власності: порушення контракту, маніпуляція, порушення справедливості, корупція. Відношення людини до довкілля.

Право кожної людини на добре ім'я. Обов'язок дбати про добре ім'я (Сир. 41. 12 – 13, Ів. 18. 23, Дії. 16. 37 – 39).

Гріхи проти Заповіді “Не свідчи неправдиво на ближнього свого”: обмова, очорнення (приклад Йосифа в Єгипті), осудження (митар і фарисей), підозріння без достатньої на це причини і доказів, сіяння незгоди, гостра критика, лицемірство, підлабузництво, неправдомовність.

Обов'язок реституції.

Божа заповідь **«Не кради!»** перекликається з заповіддю **«Не пожадай нічого того, що є власністю ближнього твого!»**. Приватна власність людини – Божий дар, який накладає обов'язок мудро і правильно ним розпоряджатися для духовного удосконалення. «Той сипле щедро, і йому ще прибуває, | а той скупий надміру і убожіє. Душа, що благо діє, розбагатіє; | хто зрошує, той теж буде зрошений. Хто хліб ховає, того клястимуть люди;...» |(Прип. 11, 24-26).

Не лише крадіжка, а й будь-які форми шахрайства, заздрість не принесуть людині щастя, бо суперечать Божому установленому порядку. «Вага фальшива - для Господа гидка, а вірні важки Йому угодні» (Прип. 11, 1).

Божа заповідь **«Не свідчи неправдиво на ближнього свого!»**. Святе Письмо наголошує, що Бог є Абсолют Істини. Правдомовність і вірність властиві Його Слово і незаперечні. «Бо слово Господнє праве і всі діла Його праведні» (Пс. 33(32),4). Брехня суперечить Божому Об'явленню і той, хто суперечить правді, грішить.

«Осоружні Господеві уста брехливі; | хто чинить правду, той Йому вгодний» (Прип. 12,22).

«Є шість речей, що Господеві огидні, ба й сім, що для душі його осоружні:

Горді очі, язик брехливий, | руки, що кров безвинну проливають,
Серце, що кує лихі задуми, | ноги, що біжать до зла швидко,

Фальшивий свідок, що дихає брехнею, | та той, що між братами сіє чвари» (Прип.6, 16-19).

Останні дві заповіді Декалогу забороняють свідомі грішні помисли (зокрема хтивість, заздрість), якщо їх не перебороти та не чинити покаєння, то можуть спричинити важкі наслідки. Про них розповідає II книга Самуїла, описуючи гріхопадіння царя Давида (II Сам. 11) та II книга царів на прикладі подій, що сталися зі слугою пророка Єлисея – Гехазі (II Цар. 5).

Самостійно прочитати ці уривки Святого Письма, обговорити в малих групах та проілюструвати прикладами із життя.

Заповіді чистоти любові. Не чужолож! Не пожадай жінки ближнього твого!

Тайнства подружжя в Старому Завіті не було, полігамія була властива євреям у давню історичну епоху. Хоча це було тимчасове явище, пов'язане з історичними умовами та звичаями племен. Серед яких жили євреї, і аж ніяк не відображало намір Творця, Який сотворив і благословив моногамне подружжя. Подружня зрада та дошлюбні статеві стосунки засуджували як важкий гріх. Тимчасовим явищем був також розвідний лист, який дав Мойсей і котрим дозволялося чоловікові відпускати жінку. Згодом Христос наголосив, що такий лист – наслідок жорстокості людських сердець, і що на початку так не було, тобто в задумах Творця – подружній союз є нерозривний.

Пожадливість на рівні почуттів та думок забороняла дев'ята заповідь.

“Відвертай око твоє від жінки благовидої і не задивляйся на чужу красу: багато хто збився зі шляху через красу жіночу; від неї, як вогонь, загоряється любов. Зовсім не сиди з жінкою заміжною і не залишайся з нею на бенкеті за вином, щоб не схилилася до неї душа твоя, і щоб ти не зламався духом на погибель (Сир. 9, 8-11).

“Якщо ти одружишся лише з тілом, то незабаром пізнаєш обмеженість і жадатимеш іншого тіла.

Якщо ти одружишся лише з серцем, то незабаром його вичерпаєш і приваблюватиме тебе інше серце.

Якщо ти одружишся з людиною, а тим більше з Божою дитиною, тоді, якщо схочеш, твоя любов буде довічною.

Безмежність, якщо перевищує чоловіка і жінку, дає їм змогу увіковічнити їхню любов”.

Мішель Кауст

“Людське тіло, зі своєю статевістю, жіночністю і чоловічістю, закладеною у Тайні створення, є не лише джерелом плідності та дітонародження, але включає від самого початку подружню ознаку, тобто здатність виражати любов: саме ту любов, в якій людина-особа стає даром і — за допомогою цього дару — звершує саме значення свого буття та існування” [5, 38]. Повна

реалізація людської статевої морально допустима тільки в межах відповідального подружжя.

Будь-які міжособові стосунки, навіть найбільш приватні, вже за своєю суттю (як міжособові) мають суспільний вимір, тобто так чи інакше впливають на суспільне життя та формують його. Тим паче, що тут ідеться про статеві стосунки, які безпосередньо стосуються таких тем, як любов, гідність особи та народження дітей, тобто мають велику моральну значущість.

Чому людина існує у цих різних, але взаємодоповнюваних проявах — як чоловік і жінка? Чи лише для розмноження? Адже в рослинному і тваринному світі є простіші способи розмноження — вегетативний, гермафродитизм, партеногенез. Натомість, як зазначає М. Шелер, поділ на статі сам по собі є гальмуванням процесу розмноження, тому що при ньому кількість здатних до розмноження осіб зменшується удвічі.

Адекватно зрозуміти поділ на статі можна лише тоді, коли візьмемо до уваги основну рису людської особи, яка відрізняє її від тваринного світу: *нотто sapax amoris* — людина здатна любити. Любов, про яку тут ідеться, означає не пошук себе і свого задоволення, а цілковите віддання себе іншій особі, прийняття її та бажання їй добра. Так взаємно любити одне одного, дарувати себе одне одному можуть лише чоловік і жінка.

Дошлюбні статеві стосунки мають властивість применшувати особисте щастя і призводять до сексуального збудження. Чоловік і жінка, вдаючись до них щораз частіше, отримують щораз менше задоволення; крім цього — ускладнюються взаємини між ними, що призводить до болісного розриву.

Зазвичай дошлюбні статеві стосунки обмежуються лише сексом. Це не дає змоги партнерам пізнати себе і один одного як особистостей, між ними немає правдивої близькості та відчуття безпеки, захищеності.

Соціологічні дослідження наводять на думку, що дошлюбні статеві стосунки набагато більше пар розбивають, ніж зміцнюють.

Дошлюбні стосунки утруднюють реалізацію повноти сексуального досвіду, не дають очікуваної глибини статевого єднання, бо обоє могли б зберегти цей особливий дар — цю частину свого буття — для торжества остаточної Присяги. Спершу слід досягнути єдності духу, поглядів, цілей, обіцянки спільного життя і скріпити це чином Вінчання, і лише тоді в особливий спосіб фізичної єдності — статево, чого не було перед Шлюбом.

Рішення щодо статевої стосунків не є індивідуальною справою, а завжди має ширші наслідки на соціальному рівні. Жодна пара не може ізолювати себе від родини чи друзів, тому їх рішення матиме наслідки для спільноти, частиною якої вони є, і яка є сутністю нашого існування. Дошлюбний зв'язок часто намагаються зробити ізольованим від спільноти, не афішувати його, що призводить до напруження у взаєминах, розриву стосунків.

Людина має сексуальні пристрасті і спонуки, але їх задоволення не є необхідним для фізичного чи емоційного здоров'я. Люди продовжують жити і є здоровими, не практикуючи статевої контактів. Тому однією з таємниць

позитивного і зрілого життя є особисте усвідомлення того, що людська особа здатна відмовитись від цих стосунків чи відкласти їх. Таємниця щастя у подружжі — жити повноцінним життям, незважаючи на несповнені бажання.

Вступ у дошлюбні статеві стосунки є нечесною справою стосовно фізичної близькості взагалі. Дошлюбні стосунки часто створюють передумови, які утруднюють подальшу сексуальну активність і заважають у досягненні можливої якнайкращої фізично-статевої гармонії.

Дошлюбні статеві стосунки піддають особу Божому осуду. У Біблії немає жодного місця, де б дозволявся позашлюбний зв'язок. Узагальнене розуміння Біблією цього питання — найвищий статус визнається за подружжям, осуджується перелюб, схвалюються статеві стосунки лише у подружжі.

Дошлюбні і позашлюбні статеві стосунки принижують значення Шлюбу, призводять до занепаду його статусу, пов'язані зі страхом завагітніти, а також загрожують хворобами, що передаються статевим шляхом: сифіліс, гонорея, хламідіоз, СНІД, гепатит В, генітальний герпес, гострокінцеві бородавки, трихомоніаз, короста, лобковий педикульоз. Уникнути цієї небезпеки можна лише за умови дошлюбної незайманості та подружньої вірності.

Зрілість характеру людини визначається тим, якою мірою вона контролює свої потяги. Відомі приклади, коли цнотливе життя вивільняло духовну та інтелектуальну енергію у чоловіків і жінок, які направляли її на благо людям. У “пробних шлюбах” більша ймовірність зрад, насильства, нестабільності.

Любов — це перш за все здатність жити один для одного, жертвувати собою заради іншого, поважати його, розуміти та співпереживати з ним. Чисте серце полягає в чистоті думок, слів, помислів і вчинків. Чистота — міцна моральна основа благополучного шлюбу. Стосунки до шлюбу несуть в собі хвороби і проблеми, негативно впливають на психіку людини, є причиною розлучень. Наслідком безладного статевого життя є аборти, контрацепція, захворювання, які передаються статевим шляхом. Біблія підкреслює, що “ніхто з тих, хто віддається блуду або чинить перелюб, не наслідує Царство Боже”.

На жаль, сьогодні спостерігаємо падіння моралі. Проте кожен, хто веде розпусне життя, поки живе — має шанс навернутися. Пізнавши свої блуди та зустрівшись з Христом, грішник, через визнання своїх гріхів на Святій Тайні Сповіді, приносить їх до Розп'яття Ісуса Христа та розрушує Христовою Кров'ю. Він повністю відвертається від гріхів та повертається обличчям до Господа. І Божою благодаттю стає безумовно вірним Господнім засадам, реалізує Його цінності, навіть, якщо потрібно, ціною втрат чи жертви, пам'ятаючи, що Христове Воскресіння, здобуте через Хресні Страсті, є гарантією нашого Воскресіння. Бо кожен повинен оцінювати події свого життя з перспективи Вічності. У Біблії є багато прикладів навернення, зміни життя та зцілення ран людини, зокрема, навернення Марії Магдалини.

Необхідно стерегтися пожадливістей, жити згідно з правдою, вірою, любов'ю, вміти керувати власним інстинктами і бажаннями,

підпорядковуюючи їх вищим цілям, брати відповідальність за себе й інших, а також жертвувати власним добром задля добра інших.

“Уникайте розпусти” (I Кор.6, 18-20).

“Якщо ти одружишся лише з тілом, то незабаром пізнаєш обмеженість і жадатимеш іншого тіла.

Якщо ти одружишся лише з серцем, то незабаром його вичерпаєш і приваблюватиме тебе інше серце.

Якщо ти одружишся з людиною, а тим більше з Божою дитиною, тоді, якщо схочеш, твоя любов буде довічною.

Безмежність, якщо перевищує чоловіка і жінку, дає їм змогу увіковічнити їхню любов”.

Мішель Кауст

“Людське тіло, зі своєю статевістю, жіночністю і чоловічістю, закладеною у Тайні створення, є не лише джерелом плідності та дітонародження, але включає від самого початку подружню ознаку, тобто здатність виражати любов: саме ту любов, в якій людина-особа стає даром і — за допомогою цього дару — звершує саме значення свого буття та існування” [5, 38]. Повна реалізація людської статевої морально допустима тільки в межах відповідального подружжя.

Будь-які міжособові стосунки, навіть найбільш приватні, вже за своєю суттю (як міжособові) мають суспільний вимір, тобто так чи інакше впливають на суспільне життя та формують його. Тим паче, що тут ідеться про статеві стосунки, які безпосередньо стосуються таких тем, як любов, гідність особи та народження дітей, тобто мають велику моральну значущість.

Чому людина існує у цих різних, але взаємодоповнюваних проявах — як чоловік і жінка? Чи лише для розмноження? Адже в рослинному і тваринному світі є простіші способи розмноження — вегетативний, гермафродитизм, партеногенез. Натомість, як зазначає М. Шелер, поділ на статі сам по собі є гальмуванням процесу розмноження, тому що при ньому кількість здатних до розмноження осіб зменшується удвічі.

Адекватно зрозуміти поділ на статі можна лише тоді, коли візьмемо до уваги основну рису людської особи, яка відрізняє її від тваринного світу: *нотто sapax amoris* — людина здатна любити. Любов, про яку тут ідеться, означає не пошук себе і свого задоволення, а цілковите віддання себе іншій особі, прийняття її та бажання їй добра. Так взаємно любити одне одного, дарувати себе одне одному можуть лише чоловік і жінка.

Дошлюбні статеві стосунки мають властивість применшувати особисте щастя і призводять до сексуального збудження. Чоловік і жінка, вдаючись до них щораз частіше, отримують щораз менше задоволення; крім цього — ускладнюються взаємини між ними, що призводить до болісного розриву.

Зазвичай дошлюбні статеві стосунки обмежуються лише сексом. Це не дає змоги партнерам пізнати себе і один одного як особистостей, між ними немає правдивої близькості та відчуття безпеки, захищеності.

Соціологічні дослідження наводять на думку, що дошлюбні статеві стосунки набагато більше пар розбивають, ніж зміцнюють.

Дошлюбні стосунки утруднюють реалізацію повноти сексуального досвіду, не дають очікуваної глибини статевого єднання, бо обоє могли б зберегти цей особливий дар — цю частину свого буття — для торжества остаточної Присяги. Спершу слід досягнути єдності духу, поглядів, цілей, обіцянки спільного життя і скріпити це чином Вінчання, і лише тоді в особливий спосіб фізичної єдності — статево, чого не було перед Шлюбом.

Рішення щодо статевих стосунків не є індивідуальною справою, а завжди має ширші наслідки на соціальному рівні. Жодна пара не може ізолювати себе від родини чи друзів, тому їх рішення матиме наслідки для спільноти, частиною якої вони є, і яка є сутністю нашого існування. Дошлюбний зв'язок часто намагаються зробити ізольованим від спільноти, не афішувати його, що призводить до напруження у взаєминах, розриву стосунків.

Людина має сексуальні пристрасті і спонуки, але їх задоволення не є необхідним для фізичного чи емоційного здоров'я. Люди продовжують жити і є здоровими, не практикуючи статевих контактів. Тому однією з таємниць позитивного і зрілого життя є особисте усвідомлення того, що людська особа здатна відмовитись від цих стосунків чи відкласти їх. Таємниця щастя у подружжі — жити повноцінним життям, незважаючи на несповнені бажання.

Вступ у дошлюбні статеві стосунки є нечесною справою стосовно фізичної близькості взагалі. Дошлюбні стосунки часто створюють передумови, які утруднюють подальшу сексуальну активність і заважають у досягненні можливої якнайкращої фізично-статевої гармонії.

Дошлюбні статеві стосунки піддають особу Божому осуду. У Біблії немає жодного місця, де б дозволявся позашлюбний зв'язок. Узагальнене розуміння Біблією цього питання — найвищий статус визнається за подружжям, осуджується перелюб, схвалюються статеві стосунки лише у подружжі.

Дошлюбні і позашлюбні статеві стосунки принижують значення Шлюбу, призводять до занепаду його статусу, пов'язані зі страхом завагітніти, а також загрожують хворобами, що передаються статевим шляхом: сифіліс, гонорея, хламідіоз, СНІД, гепатит В, генітальний герпес, гострокінцеві бородавки, трихомоніаз, короста, лобковий педикульоз. Уникнути цієї небезпеки можна лише за умови дошлюбної незайманості та подружньої вірності.

Зрілість характеру людини визначається тим, якою мірою вона контролює свої потяги. Відомі приклади, коли цнотливе життя вивільняло духовну та інтелектуальну енергію у чоловіків і жінок, які направляли її на благо людям. У “пробних шлюбах” більша ймовірність зрад, насильства, нестабільності.

Любов — це перш за все здатність жити один для одного, жертвувати собою заради іншого, поважати його, розуміти та співпереживати з ним. Чисте серце полягає в чистоті думок, слів, помислів і вчинків. Чистота —

Обґрунтуйте думку: « Що, отже, злучить Бог, людина хай не розлучає...»

Хлопець зустрічається з дівчиною і домагається з нею статевих стосунків до шлюбу, стверджуючи наступне:

- Бо ми кохаємо один одного*
- Всі так роблять*
- Мій організм того потребує*
- Якщо мене кохаєш то доведи*
- Якщо того не зробиш, я тебе залишу*

На дані твердження наведіть свої аргументи на захист дошлюбної чистоти.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7.

Тема 7. Зміст моралі Ісуса Христа. Мораль в Посланнях Святого Апостола Павла. Статут християнської моралі. Розвиток морального богослов'я. Норма і сумління.

План.

1. Характерні риси християнської етичної звітності.
2. Основні точки етосу синоптиків та євангелиста Івана:
3. Християнська мораль як друге народження до нового життя
4. Подвійна заповідь любові
5. Слідувати за Христом
6. Мораль в листах св. Павла.
7. Статут християнської моралі.
8. Розвиток морального богослов'я.
9. Компетенція Вчительського уряду у викладені моральних норм.
10. *Совість* (сумління) людини.

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. — Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.

10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. — Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. — Львів: Свічадо, 2014. — 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. — Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. — 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-тє вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. — Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. — 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. — Жовква: Місіонер, 2016. — 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. — К.: Дух і літера, 2019. — 340 с.

Допоміжна.

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. — Дрогобич : Відродження, 2022. — 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. — Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. — Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. — 180 с.

Методичні поради

Характерні риси християнської етичної звістки. Якщо *ethos* Старого Завіту відповідає типовій моделі Союзу, то мораль Нового Завіту може бути відповідно визначена як етика Царства.

Людині запропонована нова небесна Батьківщина (Еф. 2.19), для котрої не потрібно міняти паспорта, так як вона не враховує попереднього походження, чи то грецького, чи єврейського (Гл. 3. 28; Рм. 10. 12). Той, хто хоче потрапити в царство, повинен приготуватися шляхом радикального навернення себе на віру (Мр. 1. 14-15). В Ісусі нам відкрилися двері до Царства Божого; відкрилися границі, котрі раніше були закриті через первородний гріх. Але не маємо потреби емігрувати, щоб віднайти дорогу до царства, так як “Царство Боже є між вами” (Лк. 17. 21).

Приналежність до Царства має чіткий моральний зміст, так як добрі громадяни будуть відлучені від злих по їхній вині (Мт. 3. 8-10; 7. 15-20) будуть відібрані не згідно мови, якою говорять, а по тому, наскільки їхнє життя узгоджене з волею Божою (Мт. 7. 21). Результатом буде або остаточне приєднання до царства, або відлучення (притча про загальний суд).

Можемо проаналізувати більш детально етику Царства, беручи до уваги навчання Ісуса на горі (Лк. 6. 17-19, детальніше Мт. 5. 6-7). Євангелист Матей до промови на горі долучив також інші тексти, що стосуються промов Ісуса при інших обставинах. Він зробив це із ціллю отримати повнішу картину євангельських етичних вимог. Це не є наука виключно моральна. Господь Ісус говорить про дійсність, котра виходить поза рамки етичних норм, наприклад, щодо Царства Божого. Але все ж таки нормативний зміст Євангелія є очевидним. Це відноситься: а) до частин, в котрих описується моральна особистість дітей Царства; б) відношення до закону і до пророків; в) відносини до ближнього; г) релігійні практики (милостиня, піст, молитва) і зобов’язання щодо внутрішньої боротьби та вірності Богові до кінця життя.

Розглянувши важливість промови на горі, необхідно також віддати належне тому, що це не є єдиний *опис* Християнської етики. В усьому Новому Завіті маємо прояви моральної науки Христа.

Основні точки етосу синоптиків та євангелиста Івана:

- 1) народження до нового життя;
- 2) заповідь любові;
- 3) слідування за Христом та наслідування Христа.

1). Християнська мораль як друге народження до нового життя

Вже було сказано, що першою моральною вимогою для тих, хто слухає та приймає звістку Ісуса є **навернення** (Мк. 1. 15). *Metanoia* — навернення, означає змінити життя. Або, як пише св. єв. Іван, народитися з висоти. Коли хтось є старим і неможливо є говорити про зміну, тоді необхідно народитися заново. Вчення Христа не можна приміняти як латку на стару та подерту тканину, так як не можна вливати нове вино в старі бурдюки (Мт. 9. 16-17). Перш ніж вдягнути весільний одяг необхідно помитися (Мт. 22. 11-13).

Зміна життя не тільки словами, вона стає помітною через конкретні вчинки. Наприклад, учень повинен статися як дитина (Мт. 18.3) не лише по відношенню до невинності, але щоб не покладатися на себе самого (пригадується самовпевненість Петра перед Ісусовими стражданнями), а покладатися на доброту Всемогутнього Отця (Лк. 18. 27).

Євангеліє від Івана зовсім не вживає слова „навернення“. Це нас не повинно дивувати так, як Іван, син Заведея, знав Євангелії синоптиків і поставив собі за ціль лише доповнити їх. Метаноя замінюється — „народитися вдруге“ в той же спосіб, як етос царства стається етосом життя (dzoe). Це слово краще підкреслює внутрішній зміст і динаміку моралі Нового Завіту, есхатологія Нового Завіту є христоцентричною по своїй суті. Мова йде про діалог Ісуса з Нікодимом. Христос стверджує, що Він прийшов, „щоб мали життя — достоту його мали“ (Ів. 10.10).

2). *Подвійна заповідь любові*

Ми вже бачили в попередній лекції, що **заповідь любові** вже була відома юдеям. Один вчитель закону запитує Ісуса, що є основним в законі і отримує відповідь про дві заповіді любові (Мт. 22. 34-41): **до Бога і до ближнього**. Це ствердження нетрудне до зрозуміння. Заповідь любові завжди вважалася основним положенням етики як старозавітньої так і християнської. Лише недавно згідно з певною богословською традицією виник сумнів щодо окремих слів із вислову Христа. Катехизм Католицької Церкви зберіг визначення любові „як богословської чесноти, завдяки якій Бога любимо понад усе, а ближнього свого так, як самих себе з любові до Бога“.¹ Згідно окремих авторів вислів „з любові до Бога“ міг би мати значення засобу, так як ближнього не можемо любити задля нього самого, але тільки як свідчення Божої любові. В такий спосіб друга заповідь анулюється першою. Отже, хто не любить ближнього свого, якого бачить, не може любити Бога, якого не бачить“ (1Ів. 4. 20). Однак, при кінці світу не буде необхідності у заповіді любові.

Цей аргумент не є невідповідним. Він впливає із протиставлення між любов'ю Бога та ближнього, що є цілком чуже євангельській науці. Св. Августин говорить про опозицію між любов'ю до Бога і любов'ю до себе.

Христос пропонує подвійну заповідь як вимогу, котра має відмінність в собі. Бога любити всім серцем, ближнього як себе самого, але в той сам час вони є невіддільні одна від другої тому, що:

- а) любов до ближнього є можливою завдяки любові до Бога, котрий є основою та причиною любові;**
- б) сам Бог вимагає, щоб завжди любити ближнього.**

Додаток „з любові до Бога“ не є необхідним, але у певному контексті може бути педагогічно корисним, щоб підкреслити богословську природу християнської любові. В дтйсності Господь першим полюбив нас. Тому інструменталізація любові лише тоді є можливою, коли вона є недійсною. Св.

¹ ККЦ п. 1822

Августин пише: „Не любить тебе, Господи, той, хто одночасно любить ще щось або любить не з любові до Тебе“.²

Інший текст, який завжди притягував увагу богословів — це з єв. від Івана, остання вечеря „нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного“ (Ів. 13. 34). Тут знаходимо оригінальність, котра провадить до питання про основний зміст любові, яку проповідує Христос. Відповідь не є важкою. Текст продовжується: „Як я полюбив вас, так ви любіть один одного!“ Звернувши увагу на ці слова та на питання щодо першої заповіді Тори, можна зробити висновок:

1. Згідно з розповіддю про вчення закону, **Ісус вперше ставить разом два тексти Ст. Завіту:** один з Второзаконня 6.4, а другий — Левітів 19.18, **стверджуючи нерозривний зв'язок** між любов'ю до Бога та любов'ю до ближнього, що є характерним для християнської моралі;
2. а в словах, котрі наводить єв. Іван, **новим є христологічне ядро:** Господь сам пропонує себе як основу, зразок та вимір взаємної безкорисної любові, котра є очевидним знаком Христового учня.

3). Слідувати за Христом.

Серед сучасників Ісуса існувала практика згідно з якою окремі учні зі шкіл рабів не тільки відвідували лекції, але також безпосередньо розділяли життя вчителя. В таких випадках говорили, що учні слідували за вчителем. Подібну практику зустрічаємо на початку життя еремітів в Східній Церкві: той, хто ясно відчував поклик шукати Бога в житті на самоті, в пустині, в еремі, далеко від світу, перш-за-все шукав собі вчителя — досвідченого анахорета, який погодився б супроводжувати свого учня в духовній мандрівці та стати йому провідником в нове життя.

На початку свого прилюдного життя Ісус запросив окремих учнів слідувати за ним в цей спосіб. Він їх вибрав і назвав апостолами так, як вони мали стати його свідками. Перші послідовники Ісуса жили з Ним: це були його товариші в апостольській праці. Вони повсюду слідували за Ісусом день за днем аж до останніх днів в Єрусалимі.

В якийсь певний момент Ісус починає запрошувати також й багатьох інших слідувати за Ним. Але цей раз мова не йшла про те, щоби залишити все, слідуючи Ісусові, а малося на увазі наслідування Ісуса: можна було взяти свій щоденний хрест не міняючи місця перебування, дому, праці і т.п. В цей момент слідування за Ісусом перетворюється в наслідування Ісуса. Виглядає так, що той самий Ісус спричиняє цю зміну, говорячи: „Я даю вам приклад, щоб як я зробив вам, так і ви робили“ (Ів. 13.13-15). За Ісусом є його наслідування. І відтоді саме ця тема стала об'єктом роздумів та застанов зі сторони тих самих апостолів, як бачимо з їхніх листів, а також з послань перших християн (наприклад: св. Ігнатія Антіохійського), а вкінці св. Отців. Таким чином поглибилася суттєва різниця між школою Христа та іншими школами:

- 1) не учні вибрали учителя, а Учитель покликав їх (Ів. 15.16);

² Сповідь 10. 29.40.

- 2) Учитель та учні творять одну спільноту життя „Ось я з вами аж до кінця віку“ (Мт. 28.20) та розділяють вони одні з одними долю випробовувань та слави „Учень не є понад свого учителя“ (Мт. 10.24);
- 3) учні не тільки навчаються справи Учителя, але також беруть безпосередню участь: „Хто в мене вірує, той так само діла робитиме, що їх я роблю“ (Ів. 14.12);
- 4) і на кінець у Царстві небесному будуть із своїм Учителем.

Вчення про наслідування Христа є одним з найважливіших в християнському етосі. На Сході і на Заході вчення це поглибилося згідно різних напрямків. Наприклад, грецький богослов М. Кавасила звертає увагу на христоцентризм, як на основне спрямування, „трансформацію в Христа“, тоді, як Т. Кемпійський пропонує „наслідування Христа“ на основі природньої культурно-етичної поведінки.

На жаль, через розмежування Морального богослів'я та Духовості, впродовж століть наслідування Христа розглядалося як доступне тільки для окремих вибраних віруючих. Ідентифікувалось воно з євангельськими радами так, наче євангельські ради не є тільки окремими можливими проявами наслідування Христа. Тепер ця проблема є вирішеною II Ватиканським Собором, враховуючи прохання зі сторони Церкви різних часів та різних місць, які домагалися загального християнського погляду щодо наслідування Христа.

В моральному богослов'ї від початку цього століття, а особливо завдяки працям Тілмана та Ермеа наслідування Христа зайняло місце, котре належить євангельському етосу.

Мораль в листах св. Павла. Щоб можна було обдумувати над моральним вченням Нового Завіту, необхідно вивчити листи св. Павла та Апокаліпсис. Ця остання книга представляє листи до семи церков Азії. Але ми задовольнимся лише окремими короткими наголосами щодо апостольської доктрини. Святого апостола Павла ми не можемо залишити в стороні, бо він є членом товариства апостолів і є натхненним автором: 1) його твори представляють зразок моральної застанови над царством та життям в Христі; 2) враховуючи окремі потреби перших християнських спільнот у важливих містах греко-романського світу, святий Павло вирішує нові та конкретні моральні проблеми у світлі Господнього вчення, наприклад: проблема цінностей юдейських приписів, святість подружжя, цінність дівицтва, відносини із владою, сплату податків.

1. Св. Павло про життя християнина

Від свого навернення, Апостол вже мав чітке сприйняття глибоких зв'язків, котрі поєднують кожного християнина з Христом. Коли на дорозі до Дамаску він непередбачено зустрів Господа, то зрозумів, що був ревним переслідувачем не тільки тих “бідних дияволів”, котрі віддалилися від традицій Ізраїля, але був проти самого Назарянина — „Я є Ісус, якого ти переслідуєш“ (Дії 9.5). Це переконання залишиться назавжди в центрі *етосу*

св. Павла і буде сформульоване через різні образи чіткого та безпосереднього етичного значення: християнин є „новою людиною“ (Еф. 2.15), „вдягнутий в Христа“ (Рм. 13.14; Гл. 3. 26-27; Еф. 4. 23-24) і стався „членом“ тіла Христа (Рм. 12. 4-5; 1Кр. 6.15; 12. 12,27), а також „храмом“, де перебуває Святий Дух (1Кр. 3.16; 6.19; Еф. 2. 21-22)

Всі ці метафори вживає св. Павло в етичному змісті. Нова людина, людина, одягнута у Христа, тому, що в ній живе Святий. Дух і вона повинна жити згідно з Духом (Гл. 5.25). Мова йде про життя, яке має чітке підґрунтя, а саме: „досконалою людиною є на стільки, на скільки відповідає повній зрілості Христа“ (Еф. 4.13). Така досконалість не обмежується тільки душею, але включає в себе також переміну нашого грішного тіла, яке буде перемінене в „прославлене тіло“ Христа (Фл. 3.4). Слідуючи такому напрямку св. Павло, спираючись на своє особисте досвідчення, приходять до логічного висновку моралі св. Йоанна: життя християнина є життям у Господі: „не живу вже я, а Христос живе в мені“ (Гл. 3.20).

2. Основні напрямки етосу св. Павла

Не є легкою справою представити тільки окремими рядками багатонасичене вчення св. Павла. Все ж можна виділити три пункти, котрі представлять головну думку нашої застанови: 1. мораль хрищення та Благодать; 2. взаємозв'язок між законом та свободою; 3. формування свідомості.

1. *Мораль хрищення та Благодать.* Св. Павло не обмежується проголошенням *керигми*. Відповідає також на безпосередні питання, котрі перекликаються з діалогом із Нікодимом: як народжується нове життя? Апостол відповідає: „Ми поховані з ним через хрищення на смерть, щоб, як Христос воскрес із мертвих славою Отця, і ми теж жили новим життям“ (Рм. 6.4).

Моральне життя християнина народжується від двох таких передумов віра та святі тайни, особливо „купіллю відродження і відновленням Св. Духа“ (Тит. 3.5). Тому що існує „той, хто воскресив Ісуса з мертвих, оживить і ваші смертні тіла Духом Своїм, що живе у вас“ (Рм.8.11). Таємниця християнського життя не полягає у людських зусиллях, але є даром Духа. Без цього дару не можливим був би жоден християнський вчинок: „ніхто не може сказати, „Господь Ісус“ як лише під впливом Св. Духа“ (1Кр. 12.3).

2. Взаємозв'язок між законом та свободою

Св. Павло зі свого життєвого досвіду знав жалюгідний стан людини. Він добре знав те, що дає людині і чого вимагає від неї могутній світ сьогодення. Він розуміє великі досягнення, але й мізерію людини, те, що приводить до деградації людської гідності. Знає також і своїх одновірців та юдеїв, і знає як зберігати моральний Божий закон, котрий дозволяє відрізнити добро від зла, але не допомагає в ефективний спосіб вибирати одне та уникати другого, не осуджує і не спасає.

Св. Павло має перед собою „стару людину“ (Рм. 6.6), „грішне тіло“ (там же), „рабів гріха“ (там же). Тепер, саме він отримав від Господа завдання об'явити, що Син Божий звільнив усіх, а це означає, що всі можуть безкоштовно отримати дар слухання Господа, так поводитися, щоб увійти в

царство життя. Закон Мойсея не міг зробити багато. „Бо закон духа, (що дає) життя в Христі, визволив тебе від закону гріха й смерті“ (Рм. 8.2)

Найважливіший практичний висновок є той, що і в Євангеліях — любов до ближнього, „Любов, що є зв'язок досконалості“ (Кл. 3.14; 1Кр. 13. 1-8).

3. *Формування свідомості*

Характерним у відповідях св. Павла є те, що у конкретних порадах на запитання зі сторони перших церков, він не обмежується виключно рішенням, а додає також пояснення. Між аргументами, хоч серед них і немає різноманітних, є здорові судження. Переважаючими аргументами є власне аргументи християнської етики, наприклад: спосіб поведінки при споживанні жертвовного м'яса визначає любов, а також проблема розпусти вирішується через пригадування, що тіло є храмом Святого Духа і, що тілесний зв'язок з повією означає нищення гідності тіла, а також щодо пошани влади, вона базується не лише на соціальних мотивах, але на розумінні, що влада, хоч може й поганська, представляє у якийсь спосіб Бога і т. п.

Є зрозумілим, що саме ці аспекти підкреслює апостол, так як він ставить собі за ціль формування свідомості. В загальному Новий Завіт — єдиний трактує цей аргумент.

Статут християнської моралі. Християнський надприродний „етос“, Християнська етика є суттєво мораллю благодаті.

Специфіка євангельського „етосу“ визначеними моральні приписи є тоді, коли виражаються в пропозиціях, в яких предмет не має потреби в подальшій конкретизації тому, що може бути примінена норма. Наприклад: „обдумане вбивство“ є заборонене або „фальшиве свідчення“ перед судом є неморальним. У цих обох прикладах предметом є вбивство і свідчення на судовому процесі. Вони вказують на чітко визначену та обмежену поведінку людини, тобто приписи знаходять безпосереднє примінення без кінцевих уточнень та досліджень.

Невизначені приписи, на відміну від попередніх вказують на моральну вартість в тому випадку, коли вони безпосередньо не примінюються, тому, що моральна поведінка не є визначеною на конкретний момент. Наприклад, „вбити людину“ є заборонено або „брехня є неморальною“. Вони вказують, що людське життя та правда у міжособових відносинах є вартостями, котрі високо цінуються, але для їх евентуального примінення є необхідно і ще, наприклад, відрізнити вбивство від захисту, а брехню від стриманості, на яку має право інтимність людини.

Питання специфіки християнської моралі виявляється у визначальних нормах. Немає сумніву щодо існування конкретних євангельських приписів, таких як неморальність розлучень, помсти тощо. Немає ніякого сумніву щодо існування специфічних євангельських приписів, як: наслідувати Христа в любові до ближнього. Але перші приписи відносяться до природної моралі і не є специфічно християнськими, тоді як другі не могли би бути визначеними.

Розвиток морального богослов'я. Зв'язок морального вчення Христа із символом віри, основні його риси та принципи, згідно того, як вони передані нам апостолами в Діяннях апостолів Нового Завіту та через живу віру традицію Церкви, особливий характер цієї матерії вимагає в основному постави слухання. Слухання повинно давати напрямок питанням тому, що саме богословські студії відповідають бажанню людини зрозуміти до кінця, наскільки це можливо, значення науки Господа. Так як робили перші учні, запитуючи здивовано: „Хто ж може спастися?“ (Мт. 19. 25); коли дізналися, що і багатим важко осягнути Царство Небесне: „Чи мало буде тих, що спасуться?“ (Лк. 13.23); перше, ніж прийде Месія, „чи має прийти Ілля?“ (Мт. 17.10) і т.п.

З того часу відколи Церква має Символ віри, вона його зберігає, розважаючи над його змістом, щоб в найвірніший спосіб передати його вірним. Богослів'я народилося тоді, коли віруючі базуючись на вірі та перебуваючи у вірі, застановлялися та раціонально мислячи ставили питання, котрі не були випадковими або ізольованими, але були систематизованими та впорядкованими. Від св. Ансельма і далі наука про Бога була визначена „fides quaerens intellectum“, віра, котра бажає зрозуміти в найбільш аргументований, унітарний, глибокий спосіб. Розмова, котру ми тепер ведемо, має за ціль переглянути історію морального богослов'я і повинна допомогти нам зрозуміти як мислення віруючих на протязі цих двадцять століть збагатилося моральне вченням свого Засновника.

Слідуючи перевірній схемі, історію богослов'я можна розділити на 4 великі періоди:

- 1) патристику, від творів Отців апостольських часів до VI-VII ст.;
- 2) патристику початку схоластики (XIIст.);
- 3) мораль схоластичну (XIII-XIV ст.) від появи великих богословських систем до часу спаду схоластики;
- 4) моральне богослов'я перед і після Тридентійського Собору. Сьогоднішній час, що характеризується відродженням моралі, про що говорилося і на II Ватиканському Соборі є не настільки давнім, щоб можна було створити історичний період.
- 5) *Компетенція Вчительського уряду у викладені моральних норм.* В інтерпретації морального природного закону і у стабільності визначених етичних приписів універсальних цінностей вчительський уряд має затверджені права і обов'язки.
- 6) Як говорить у *Veritatis Splendor*, не тільки в середовищі віри, але й також в невидимий спосіб у середовищі моралі, втручається Вчительський уряд Церкви, завданням якого є „розрізнити на основі нормативних оцінок, щодо сумління вірних вчинки, котрі самі в собі відповідають вимогам віри і сприяють вираженню їх в життя, і такі, що на противагу через їхнє істотне зло є несумісні з такими вимогами“. І додає: „Проповідуючи Заповіді Божі та любов Христа Вчительський уряд Церкви навчає вірних також особливим та

обмеженим приписам і просить розглянути їх у своїй свідомості, як морально обов'язкові“.

- 7) Але яке ж розумове обґрунтування має це ствердження Вчительського уряду Церкви? Що означає стабілізувати та обмежити особливі морально-обов'язкові приписи? Чи в дійсності вони мають універсальну вартість, чи залежать від конкретних обставин? Якщо вони залежать від обставин кожного моменту, то як вони можуть бути об'єктом дефінітивної оцінки? В дійсності питанням є можливість непорушно стабілізувати конкретні приписи, що мають необхідну дефінітивну та універсальну вартість.
- 8) Говориться, що оцінка має універсальну вартість тоді, коли її протилежність є фальшивою як по своїй природі, так і по самому фактові. Наприклад: „Людина є втілений дух“, таке ствердження походить від знання природи людської особи. А вислів „Людина падає, коли втрачає рівновагу“ є результатом узагальнення. Мова йде про загальну оцінку, протилежність до якої є фальшива через факт, але не з природи, і тому можливі вийнятки.
- 9) Універсальна норма моралі є завжди вартісною. *Semper et pro semper*. Її протилежність є попросту неможливою. Пряме свідоме вбивство невинної людини ніколи не може бути позволенним. На протилежність, загальна норма моралі вартісна лише у надзвичайно важливих випадках. *Ut in pluribus*. Її протилежність є навряд чи можливою. Наприклад, вбивство несправедливого агресора, у винятковому випадку — не може бути іншої альтернативи, якщо хочеш врятувати своє життя. Загальна норма показує, що такий випадок є добром для людини: добро полягає не у вбивстві несправедливого агресора, але у захисті власного життя. І тому є також добром для особи. Універсальна ж норма, однак, вказує, що така річ є проти природи людини, що складає істотне зло для особи, бо руйнує її існування, в тому розумінні, що заперечує правду, своє істотне спрямування до Бога. Вбиваючи невинну людину — вбиває саму себе, умертвлює свою гідність особи, унеможлиблює, якщо не покається, своє спасіння.
- 10) В догматичній Конституції „*Lumen gentium*“ стверджується, що харизма непомильності „поширюється настільки, наскільки містить Божественне Об'явлення“. Тому що воно складає джерело кожної рятівної, зцілюючої правди та кожного морального правила. Потрібно додати, що навчання певно визначених моральних норм повинно складати частину Вчительського уряду Церкви до тої міри, в якій такі норми є необхідними для спасіння людини.
- 11) Питання для вирішення не є той факт, що припис в питанні є об'явлений, але той факт, чи це є рятівна правда *veritas salutatis* і як така, змушена бути включена в об'явлення, бути завершеною Христом, Спасителем людини. Іншими словами, Вчительський уряд пояснює значення заповіді „не вбивай“ не тільки тому, що вона

складає частину Декалогу, оголошеної в Святому Письмі, але також основним є те, що п'ята заповідь необхідна для спасіння людини і евентуальне недотримання її виключає з Царства Божого. Заборона вбивати має чіткий природній фундамент об'явлення, який просто стверджує це. Отже, Церкві довірена об'явлена Правда в порядку вічного спасіння людини, кожний моральний природній чи надприродній закон спрямовує людину до вічного спасіння. Вчительський уряд Церкви є компетентним щодо всіх моральних норм і може пропонувати непомильну науку в цій матерії.

- 12) Совість (сумління) людини — той природний моральний закон, який написаний Творцем у серці кожної людини. Совість — це вияв моральної самосвідомості особистості, її здатність здійснювати моральний самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати оцінку своїх вчинків. Совість — це внутрішньо духовне осмислення людиною цілісності своєї життєвої реалізації під кутом зору її принципової моральної оцінки. Совість, що означає моральну обізнаність або свідомість, реагує, коли дії людини, думки, слова відповідають або суперечать її стандартам щодо того, що є правильно і неправильно. Совість — є даною Богом здатністю людини до самооцінки, є критерієм моральності. Апостол Павло в «Діяннях Апостолів», а також в «Першому посланні до Коринтян» кілька разів називає свою власну совість невинною, він аналізує свої слова і вчинки, виявляє, що вони відповідають його системі моралі та цінностей, які звичайно ж ґрунтуються на Божих стандартах. Його совість підтверджує чистоту його серця. Апостол Павло говорить, що язичники мають совість, що свідчить про те, що закон Божий записаний в їхніх серцях, навіть, якщо вони і не знали закону Мойсея. Він також називає свою совість свідком того, що він говорить правду і поводить з оточуючими у святості й щирості. Окрім того, він каже, що його совість говорить, що його дії не залишаються непоміченими для Бога і сподівається, що й в інших людей совість виконує таку ж функцію. Совість слугує системі цінностей людини. Слабка система цінностей веде до немічної совісті, зріла система цінностей веде до сильного відчуття того, що є правильним, а що ні. Становлення у вірі зміцнює совість. Будучи християнином, людська особа має зберігати свою совість у чистоті, підкоряючись Богові, підтримуючи з ним належні стосунки, застосовуючи Його слово, яке постійно оновлює і пом'якшує людські серця. Людина зі спаленою і нечутливою совістю більше не чує її спонукань, може грішити більше, обманюючи себе, думаючи, що з її душею все добре, ставитися до інших з байдужістю та без співчуття.

13)

- 14) *Проаналізувати наступні аспекти: природу навчання Церкви; доктринальну владу навчання; особливості компетенції Церкви щодо етичної поведінки. Відповідь оформити у вигляді тез.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8.

Тема 8. Незрівнянність Христа (Перш за все Любов. “Він задля нас, людей, і нашого ради спасіння зійшов із небес і воплотився з Духа Святого і Марії Діви і стався Чоловіком” (із Символу Віри). Реалізація цінностей: вмерти для Воскресіння. Відкупительна місія Ісуса Христа).

План.

1. Перш за все -Любов.
2. “Він задля нас, людей, і нашого ради спасіння зійшов із небес і воплотився з Духа Святого і Марії Діви і стався Чоловіком” (із Символу Віри).
3. Реалізація цінностей: вмерти для Воскресіння. Відкупительна місія Ісуса Христа.

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. — Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.

11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. – Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна.

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради.

Незрівнянність Христа. Перш за все Любов. “Він задля нас, людей, і нашого ради спасіння зійшов із небес і воплотився з Духа Святого і Марії Діви і стався Чоловіком” (із Символу Віри). Реалізація цінностей: вмерти для Воскресіння. Відкупительна місія Ісуса Христа.

Моральні критерії біомедичного втручання у людське життя знаходяться в людині як особистості. Людина є цінністю об’єктивною, надприродною і недоторканою та, водночас, критерієм, мірою і оцінкою етичних проблем.

Життя — найцінніший Божий дар людини, яке пов’язане з інтеграційними функціями організму. “Сотворімо людину на Наш образ і на Нашу подобу. І сотворив Бог людину на Свій образ...” (Бут. 1, 26-27). Згідно з наукою Святих Отців “образ” — те, що людина отримала, коли Бог її створив, а “подоба” — те, чого вона має досягнути, вдосконалюючись, щоб уподібнитись Йому і брати участь у Божому житті”. Як зазначив Папа Іван Павло II у енцикліці *Єваγγελіє життя* «Покликання людини – життя такої повноти, яка значно перевищує виміри її земного буття, оскільки передбачає участь у житті самого Бога».

Апостол Павло та отці Церкви зазначали, що людина — це єдність духа, душі і тіла (1 Сол. 5, 23). Дух є найглибшою частиною душі. Він відображає нашу свідомість. Дух — це наше власне “Я”, через яке ми безпосередньо об’єднуємося з Богом. Дух є під впливом Святого Духа. У ньому діє Божа благодать. Дух проявляється у надприродному відношенні людини до Бога, інтуїції, у страху Божому, совісті та пошуку (спразі) Бога. Духовне начало, що лежить в основі людини, впливає на її душу — розум, емоції, свободну волю, створюючи неповторність особистості.

Відтоді, “як одним чоловіком гріх прийшов у світ, і через гріх смерть” (Рим. 5, 12), життя людства перетворилося у боротьбу за виживання. Через воплощення, життя, смерть і воскресіння Ісуса Христа людське життя стало відновленим і спрямовується на нову перспективу багатства, цінності та недоторканості. Людина, укріплена силою Святого Духа, покликана до участі в житті Ісуса Христа. Як зазначив папа Бенедикт XVI, життя — це дар, який потрібно цінувати і вірно охороняти, та тільки Бог, Який є Нескінченною і Всесильною Любов’ю, дає вічне життя. Фізичне людське життя є трансцендентним шляхом, який веде за межі теперішнього земного буття. Смерть має суттєве сакральне значення, адже не закінчує життя, а навпаки — започатковує його. У стражданнях знаходимо духовний здобуток, яким є пізнання Христа, з’єднання з Його стражданнями і Воскресінням. Обов’язок людини — зважати не лише на підтримку земного життя, а й на остаточну мету — єднання з Богом у Вічності.

“Сам же Бог миру нехай освятить вас цілковито, і нехай уся ваша істота – дух, душа і тіло – буде збережена без плями на прихід Господа нашого Ісуса Христа” (1 Сол. 5, 23).

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО
ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ — ЛЮДИНА?

Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.
Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.
Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!
Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Обґрунтувати статус людини, її остаточну й найвищу мету та фізичне життя як трансцендентний шлях, який веде за межі теперішнього земного життя., з позиції Біблії. Офомити відповідь письмово.

Відповісти на питання: Що означає «бути людиною» в поезії Василя Симоненка «Ти знаєш, що ти — людина?»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9.

Тема 9. Людина – храм Святого Духа. Покликання кожної людини до досконалості.

План.

1.Зіслання Святого Духа. Його дари і плоди. Христова Церква та її післанництво.

2.Послаництво Ісусом Христом апостолів навчати і хрестити народи світу. *Свята Тайна Хрищення*. Необхідність Тайни (Ів. 3.5). Народження людини як Божої дитини до Небесного Царства Святою Тайною Хрищення. Умови уділення Тайни Хрищення.

3.Доля Церкви після зіслання Святого Духа. Переслідування перших християн. Апостоли миропомазують. *Свята Тайна Миропомазання* – завершення благодаті Хрещення, отримання Святого Духа з Його дарами: мудрістю, розумом, радою, мужністю, знанням, побожністю, страхом Божим.; збільшення освячуючої ласки, зростання в богословських чеснотах (вірі, надії, любові).

4.Людина – воїн Христа. Навернення Савла.

Рекомендована література.

Основна.

- 1.Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
- 2.Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
- 3.Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
- 4.Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К. : Дух і Літера, 2018. — 280 с.
- 5.Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
- 6.Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
- 7.Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
- 8.Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.

9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. – Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. – Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна.

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради.

Якщо вам знайоме слово «П'ятидесятниця», можливо, ви також знаєте, що в цей день відбулося сходження Святого Духа на послідовників Ісуса. І саме в цей день виникла Церква як зібрання «покликаних» Богом. Дані події описані в главі 2 Діяння апостолів. Дух Господній зійшов на перших 120 послідовників Ісуса, котрі почали говорити мовами різних частин світу. Це викликало таке народне потрясіння, що тисячі відвідувачів Єрусалиму

прийшли поглянути, що ж відбувається. Перед багаточисельним натовпом Петро проголосив перше послання з Євангелія, після чого «пристало до них того дня душ тисяч зо три» (Діяння 2:41). Зо дня П'ятидесятниці число послідовників Євангелія неухильно зростало.

П'ятидесятниця настала через 50 днів після Воскресіння Христового. Саме впродовж цих 50-ти днів учні Ісуса утвердилися у своєму переконанні, що Він дійсно воскрес із мертвих. На П'ятидесятницю вони заявили про це публічно, змінивши історію. На наше життя також вплинули події П'ятидесятниці.

Євангеліє пропонує насичене життя не шляхом набуття матеріальних цінностей, насолоди, статусу, багатства й решти принад, за якими гониться світ, і які цар Соломон вважав всього лише «мильною бульбашкою», а через присутність всередині нас Духа Святого. Бог-Отець через Ісуса Христа зіслав нам Свого Святого Духа, Який за нас заступається перед Ним стогонами невимовними, вливає в нас Свою любов, оживлює в нас життя Ісуса Христа і є нашим Керівником, Бог здатен сповнити нас Духом Святим і Його Силою – в цьому безперечно Блага звістка. Старозавітне святкування П'ятидесятниці, що супроводжувалося випіканням дріжджового хліба, уособлює собою наше грядуще наповнене життя. Координованість між старо- і новозавітною П'ятидесятницею є яскравим свідченням того, що саме Боже Провидіння стоїть за цими подіями й дарує нам силу благодатного життя.

Саме зі сходження Святого Духа на апостолів починається історія існування святої вселенської (кафолічної) апостольської Церкви, від якої ведуть походження всі сучасні християнські громади на Землі. Свято Трійці також позначає завершення земних справ Господа, потрібних для спасіння людства від гріха, позаяк Бог завершив цього дня появу в усіх трьох іпостасях перед людьми. Здатність апостолів розмовляти багатьма мовами накладає ще одне значення свята — це свято порозуміння й подолання упереджень, адже Христове вчення призначене для всіх людей, як рівних. Оскільки Христос дав змогу людям воскреснути в майбутньому, і Його слова апостоли понесли різним народам, Трійця також може розумітися як свято Життя.

Покликання. Зрозуміти, як знайти своє покликання в житті – це мета кожної людини. Якщо ви в змозі зробити це – ви будете жити щасливим і задоволеним життям.

Деякі люди раніше інших знайшли своє покликання; і вони – щасливчики, бо точно знають, що робити зі своїм життям.

Решті з нас може бути важко знайти його, розібратися в собі, особливо в цьому постійно мінливому сучасному світі.

У кожної людини є в житті покликання. Згідно тлумачних словників воно визначається, як «сильний внутрішній імпульс до певного ходу дій, особливо коли супроводжується переконанням у Божественному впливові».

Господь покликав кожну людину до чогось в цьому житті, починаючи від Адами і Єви, коли казав поратись на землі...

Іншими словами, ви сильно хочемо щось робити і одночасно переконані, що саме це робити ми і повинні. Покликання людини – унікальне і самобутнє по своїй суті; воно знаходиться в союзі з нашими особистісними рисами і талантами.

Протягом всього вашого життя наше покликання «спливало» знову і знову, іноді в незрозумілих речах, цілях або галузях, які ми проігнорували. Коли ж ми «перебували» у своєму покликанні, ми мали глибоке почуття спокою і всепоглинаюче почуття особистого задоволення.

Як же дати відповідь людині, в чому її покликання, або що їй робити?

Воно передбачає вдумливе поєднання власних навичок, необхідних світу, і вашого власного бажання.

По-перше, виявіть свої основні вміння. За що люди постійно дякують вам? За які вміння цінують і визнають?

По-друге, подивіться на потреби, які оточують саме вас. Наприклад, якщо ви підприємець, це може означати знайти “свій” ринок, перш ніж створити свій продукт.

По-третє, подумайте про те, що ви любите робити. Те, що дійсно цікавить вас у житті.

Тепер складіть все це разом. Перетин ваших умінь, потреб інших і того, що ви любите – хороша відправна точка, щоб почати досліджувати ваше покликання.

Якщо ми щось вміємо і любимо робити і, до того ж, воно потрібне світу – чи не це наше призначення?!

Якщо відповідь на всі перераховані вище питання – “так”, і ми відчуємо світ у нашому серці, тоді ви знаходитесь в правильному місці.

Як і багато речей у житті, знайти своє покликання – це свого роду парадокс. Адже покликання людини є сумішшю пристрасті, умінь і відповідей на потреби світу. Ми можемо або прийняти, або ігнорувати.

Для цього всього нам потрібен Господь, бо каже « хто стукає, тому відчинять...» Він дає багато відповідей на питання для кожного, просто треба вміти відчувати, почути відповідь, і прийняти її.

Підібрати у Євангелії відповідні вірші, що розкривають думку «Людина – храм Святого Духа»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10.

Тема 10. Мораль у молитві “Отче наш” Нагірна проповідь Ісуса – віддзеркалення нової моральності.

План.

1. Заповіді блаженств – продовження і завершення Божих обітниць від часів Авраама. Блаженство як синонім щастя.

2. Відповідність блаженств прагненню щастя, яке Бог вклав у людське серце. Мета блаженств: Царство Боже, бачення Бога, участь у Божій природі, вічне життя, усиновлення, відпочинок у Бозі.

3. Блаженство вічного життя як надприродний Божий дар.

Рекомендована література.

Основна.

1. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.
2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. — Львів: ЛБА, 2021. — 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. — Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. — К.: Дух і Літера, 2018. — 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. — Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. — Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. — Львів: Свічадо, 2021. — 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. — Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. — Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.

12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна

1. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.
2. Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.
3. Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

Методичні поради.

Після обрання апостолів Ісус Христос зійшов з ними з вершини гори і став на рівному місці. Тут чекали на Нього численні ученики Його і безліч народу, що зібрався звідусіль з єврейської землі та із сусідніх з нею місць. Вони прийшли послухати Його й отримати зцілення від своїх хвороб. Усі жадали доторкнутися до Спасителя, тому що від Нього виходила сила, яка зціляла всіх.

Побачивши перед Собою багато людей, Ісус Христос, оточений учениками, зійшов на гору і сів, щоб учити народ.

Спочатку Господь вказав, якими мають бути Його ученики, тобто усі християни. Як вони повинні виконувати Закон Божий, щоб здобути блаженне (тобто вищою мірою радісне, щасливе) вічне життя у Царстві Небесному. Для цього Він дав **дев'ять заповідей блаженства**. Потім Господь дав учення про Провидіння Боже, про неосудження інших, про силу молитви, про

милостиню та про багато чого іншого. Ця проповідь Ісуса Христа називається **нагірною**.

Так, у ясний весняний день, при тихому віянні прохолоди з Галилейського озера, на схилі гори, вкритої зеленню і квітами, Спаситель дає людям Новозавітний Закон любові.

У Старому Завіті Господь дав Закон у безплідній пустелі, на горі Синай. Тоді грізна темна хмара застинала вершину гори, гримів грім, миготіли блискавки і лунали звуки труб. Ніхто не наслідювався наблизитися до гори, крім пророка Мойсея, якому Господь вручив десять заповідей Закону.

Тепер же Господь оточений щільним натовпом народу. Усі намагаються підійти ближче до Нього і торкнутися хоча б краю одягу Його, щоб отримати від Нього благодатну силу. І ніхто не відходить від Нього без утіхи.

Старозавітний Закон є закон суворої правди, а Новозавітний Закон Христів – закон Божественної любові і благодаті, який дає людям силу виконувати Божий Закон. Сам Ісус Христос сказав: "Я прийшов не порушити закон, а виконати"

(Мф 5, 17).

Ісус Христос, Господь і Спаситель наш, як люблячий Отець, вказує нам путь, або діла, через які люди можуть увійти в Царство Небесне, Царство Боже. Усім, хто виконуватиме Його настанови, або заповіді, Христос обіцяє, як Цар неба і землі, **вічне блаженство** (велику радість, найвище щастя) в майбутньому вічному житті. Тому таких людей Він називає **блаженними**, тобто найбільш щасливими.

1. Блаженні убогі духом (смиренні), бо їм є (тобто їм буде дано) Царство Небесне.

Убогі духом – це такі люди, які відчувають і усвідомлюють свої гріхи і недоліки душевні. Пам'ятають вони, що без помочі Божої нічого доброго самі зробити не можуть, а тому нічим не хваляться і не пишаються, ні перед Богом, ні перед людьми. Це – люди смиренні.

2. Блаженні ті, що плачуть (від гріхів своїх), бо вони втішаться.

Ті, що плачуть, – люди, які сумують, плачуть через свої гріхи та душевні недоліки. Господь простить їм гріхи. Він дасть їм ще тут, на землі, втіху, а на небі вічну радість.

3. Блаженні лагідні, бо вони успадкують (отримають у володіння) землю.

Лагідні – люди, які терпляче переносять усілякі біди, не засмучуючись (не звинувачуючи Бога), а смиренно терплять усілякі кривди й образи від людей, не сердячись ні на кого. Вони успадкують небесні оселі, тобто нову (оновлену) землю в Царстві Небесному.

4. Блаженні голодні і спрагли правди (ті, що бажають правди), бо вони наситяться.

Голодні і спрагли правди – люди, які від усього серця бажають правди, як голодні – хліба, а спрагли – води, просять у Бога, щоб Він очистив їх від гріхів і допоміг їм жити праведно (бажають виправдатися перед Богом).

Бажання таких людей будуть виконані, вони наситяться, тобто будуть оправдані.

5. Блаженні милостиві, бо вони помилені будуть.

Милостиві – люди, у яких добре серце, – милосердні, співчутливі до страждань, готові завжди допомогти, чим можуть, усім, хто потребує цього. Такі люди самі будуть помилені Богом, їм буде явлена особлива ласка Божа.

6. Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.

Чисті серцем – люди, які не лише остерігаються поганих вчинків, але й душу свою намагаються зробити чистою, тобто охороняти її від поганих думок і бажань. Вони і тут близькі до Бога (душею завжди відчують Його), а в майбутньому житті, у Царстві Небесному, вічно перебуватимуть з Богом, бачитимуть Його.

7. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.

Миротворці – люди, які не люблять ніяких сварок. Вони самі намагаються жити з усіма мирно і дружньо й інших мирити одне з одним.

Вони уподібнюються Синові Божому, Який прийшов на землю, щоб примирити людину, що згрішила, з правосуддям Божим. Такі люди будуть названі синами, тобто дітьми Божими, і будуть особливо близькі до Бога.

8. Блаженні гнані за правду, бо їхнє є Царство Небесне.

Гнані за правду – люди, які так люблять жити за правдою, тобто за Божим Законом, за справедливістю, що терплять і зносять за цю правду усілякі гоніння, злидні й біди, але нічим не зраджують їй. Вони за це одержать Царство Небесне.

9. Блаженні ви, коли ганьбитимуть вас і гнатимуть, і зводитимуть на вас усяке лихослів'я та клеми – Мене ради. Радуйтеся і веселіться, бо велика нагорода ваша на небесах.

Тут Господь говорить, коли вас будуть ганьбити (знущатися з вас, ляяти, нечестити вас), утискувати й обмовляти (зводити клеми), і все це ви терпітимете за свою віру в Нього, то не сумуйте, а радійте і веселіться, тому що на вас очікує велика, найбільша нагорода на Небесах.

Мораль у молитві “Отче наш”. Порівняння молитви Старого і Нового Завітів: Старий Завіт – розмова раба з паном, виплата данини Богу для зм'якшення ставлення до прохаючого; Новий Завіт – новий стосунок між Богом і людиною: син як спадкоємець.

“Отче наш” Синівство Боже у молитві “Отче наш”. Молитва – розмова з Богом, діалог дитини з батьком. Універсальність прохань в молитві “Отче наш”. Вияв духовного братерства в Ісусі Христі.

“Ти, що єси на Небесах”

Бог є всюди: *“що всюди є і все наповняєш”* (із молитви “Царю Небесний”). Небо – місце вічного життя, миру, радості та блаженства. “Бо де твій скарб, там буде і твоє серце” (Мт. 6,21).

“Нехай святиться Ім'я Твоє”

Освячення Божого імені. Етимологія слова “святий” (відділений, “той, що відрізняється від подібних йому”). Прохання в Бога духа молитви – шлях освячення Господом всього нашого життя.

“Нехай прийде царство Твоє, як на небі так і на землі”.

Боже царство і Божа благодать у душі людини. Поняття християнського середовища. Покликання християнина Божою силою будувати та поширювати Боже Царство на Землі. Єдність у Христі спільноти вірних.

“Нехай буде воля Твоя”.

Покора та довіра Небесному Отцю та Його Провидінню. Значення терпіння як засіб єднання зі стражданнями Христа. Терпеливість – чеснота святих. “Живу вже не я, а живе Христос у мені” (Св. ап. Павло).

“Хліб наш щоденний дай нам сьогодні” – подвійне значення слів:

- духовне (пожива для духа та душі людини (Божа благодать, благословення, Пресвята Євхаристія тощо));
- матеріальне (пожива для тіла).

Чеснота вдячності.

“І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим”.

Притча про Блудного Сина (Лк. 15, 11-32), Притча про немилосердного боржника (Мт. 8, 23-35), Притча про митаря і фарисея (Лк. 18, 13). Прощення і взаємопрощення – головна умова примирення Божих дітей з їхнім Небесним Отцем і людей між собою. Сопричастя Святої Трійці – джерело правдивості взаємовідносин між людьми, миру, братньої згоди та єдності. Людська убогість і Боже милосердя. Відкуплення. Визнання людиною власних гріхів і прощення гріхів в Ісусі Христі.

“І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого”.

Прохання Божої допомоги у боротьбі зі спокусами та зміцнення у життєвій боротьбі між добром і злом. Захист від упадку – не віддалення спокуси, а прохання Божої сили та витривалості їй протистояти. (“Царство Небесне здобувається силою”).

Бог – абсолют Добра. Зло – відсутність Добра. Зло – диявол. Добро – все, що веде до Бога. Зло – все те, що віддаляє від Бога.

“Бо Твоє є Царство, і Сила, і Слава навіки. Амінь”.

Утвердження Божого Царства на Землі.

“Амінь” – “Нехай так станеться”

Написати короткий твір «Моє уявлення про щастя».

На вашу думку, прощення – це?

A) _____

B) _____

B) _____

Блаженство – це щастя. (напишіть блаженства, які пропонує Христос)

<i>Світ уявляє собі так:</i>	<i>А Христос вчить так:</i>
<i>Блаженні багаті, тому що вони будуть мати все, що захочуть</i>	
<i>Блаженні, які увесь час мають привід до сміху (веселоців), бо вони ніколи не перестануть веселитися</i>	
<i>Блаженні, які найголосніше грають і співають, бо вони знайдуть себе у списках знаменитостей світу.</i>	

Напишіть блаженства, які відповідають таким чеснотам:

Лагідність _____

Чистота _____

Покора _____

Мужність _____

Яка основна мета молитовного звернення до Бога?

Які є різновиди молитви?

Чому Божественна Літургія є вершиною усіх молитов?

Пояснити перше прохання молитви « Отче наш».

Які основні моральні аспекти Господньої молитви?

**Тематичний план практичних занять
з ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Основи християнської етики та моралі»**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	«Етика» і «Християнська етика та мораль». Біблія – книга історії спасіння, невичерпне джерело віри та моралі	2
2	Виникнення Всесвіту і походження людини. Гріх людини і Божа благодать Про закон. Мораль Старого Завіту. Декалог.	2
3	Актуальність Божих заповідей. Не май інших богів крім Мене. Не взивай намарне ім'я Боже. Пам'ятай день святий святкувати	2
4	Шануй отця свого і матір свою – добре тобі буде і довго житимеш на Землі	2
5	Гідність та святість людського життя. Не вбий!	2
6.	Заповіді чистоти любові. Не чужолож! Не пожадай жінки ближнього твого! Не кради! Не пожадай нічого того, що є власністю ближнього твого! Не свідчи неправдиво на ближнього свого!	2
7.	Зміст моралі Ісуса Христа. Мораль в Посланнях Святого Апостола Павла. Статут християнської моралі. Розвиток морального богослов'я. Норма і сумління	2
8.	Незрівнянність Христа. Перш за все Любов. “Він задля нас, людей, і нашого ради спасіння зійшов із небес і воплотився з Духа Святого і Марії Діви і стався Чоловіком” (із Символу Віри). Реалізація цінностей: вмерти для Воскресіння. Відкупительна місія Ісуса Христа	2
9.	Людина – храм Святого Духа	2
10.	Мораль у молитві “Отче наш” Нагірна проповідь Ісуса – віддзеркалення нової моральності	2

Рекомендована література.

Основна.

1.Святе Письмо Старого та Нового Заповіту (повний переклад, здійснений за єврейськими, арамейськими та грецькими текстами) / о. І. Хоменко. — Львів: Місіонер, 2021. — 1460 с.

2. Барщевський Т. Євангельські притчі / Т. Барщевський. – Львів: ЛБА, 2021. – 134 с.
3. Бендик М. Християнська етика / М. Бендик, І. Гнатів, О. Огірко. – Львів: Свічадо, 2022. — 159 с.
4. Валле В. Корупція: Роздуми після Майдану / В. Валле. – К. : Дух і Літера, 2018. – 280 с.
5. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Шлях до неймовірно щасливого життя / Нік Вуйчич; перекл. з рос. Олега Добрякова. – Київ: Форс Україна, 2016. — 352 с.
6. Марш Г. Історії про життя, смерть і нейрохірургію: збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. А. Мизака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.
7. Гільдебранд Д. Етика. – Львів: УКУ, 2021. — 445 с.
8. Гьофнер Йозеф, Кардинал. Християнське суспільне вчення / Пер. з нім. С. Пташник, Р. Оглашений. – Львів: Свічадо, 2021. – 304 с.
9. Колонна К. Святий Джузеппе Москатті. Роздуми про його чесноти, свідчення і молитви / Карло Колонна. – Івано-Франківськ: Апостол, 2016. — 256 с.
10. Катехизм католицької церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. — Жовква: Місіонер, 2021. — 772 с.
11. Катрій Ю. Пізнай свій обряд / Ю. Катрій. – Львів: Свічадо, 2004. — 472 с.
12. Королевський Кирило. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Кирило Королевський / пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Свічадо, 2014. – 512 с.
13. Луговий о. Антін. Біблійна історія Старого і Нового завіту / о. Антін Луговий. – Йорктон – Канада: Друкарня голосу Спасителя, 2018. – 200 с.
14. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій: навч. посіб. / В. А. Малахов. — 3-те вид. — К.: Либідь, 2017. — 384 с.
15. Назар Н. Основи християнської етики: підручник для учнів 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Наталія Назар, Марія Мельник. – Львів: Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, 2018. – 290 с.
16. Н. Споглядати улюбленого / Наталя Назар. – Жовква: Місіонер, 2016. – 320 с.
17. Свешников Владислав. Очерки христианской этики / протоиер. Владислав Свешников. — Москва: Лепта Книга, 2010. — 779 с.
18. Швейцер А. Культура и этика / пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанського. — М.: Прогресс, 2019. — 343 с.
19. Шнакенбург Р. Етичне послання Нового завіту / Рудольф Шнакенбург / пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2019. – 340 с.

Допоміжна.

1.Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Відродження, 2022. – 214 с.

2.Дзерович Ю. Катехитика / Ю. Дзерович. – Львів: ЛБА, 1939. — 119 с.

3.Життя у Христі: Моральна катехиза / упор. О. С. Шевчук. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 180 с.

*Галина Терешкевич (с.Діогена),
кандидат наук державного управління, доцент*

Основи християнської етики та моралі
Методичні поради для проведення практичних занять
з вибіркової дисципліни
для студентів 1 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація»

*Навчально-методичне видання містить тематику практичних занять з курсу вибіркової компоненти «Основи християнської етики та моралі», проблемні питання, методичні поради, список рекомендованої літератури.
Адресовано студентам 1 курсу фармацевтичного факультету ЗВО.*